

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Yrkesetik i teori och praktik

En fokusgruppsstudie av lärares yrkesetiska praktik i relation till de yrkesetiska principerna

DELKURS: *Examensarbete med opposition, 15 hp*

KURS: *Religion för ämneslärare, 91–120 hp*

FÖRFATTARE: *Jimmi Kjellberg*

HANDLEDARE: *Jennie Ahlgren*

EXAMINATOR: Aron Engberg

TERMIN: *VT19*

Abstract

Jimmi Kjellberg

Antal sidor: 47

English summary

In my essay writing, I have started from an explorative standpoint where focus group interviews have been used as a method of material collection. With the help of focus groups, I want to highlight and see how the professional ethical principles of the professional council are seen in practice according to professional teachers. I also want to find out how they describe different situations and above all how they reason about this.

There are a total of eleven professional high school teachers who have been interviewed in three groups. After the interviews were completed, they were transcribed. I then divided the material into the four different ethical principles. This made it easier for the reader to see which of what is said belongs to a certain principle.

In the result, what the teachers consider to be professional ethics is highlighted. What they are thinking of when they receive questions based on the material produced by the Professional Ethics Council and how they relate to the principles of professional ethics.

Sökord: etik, yrkesetik, Colnerud, eleven i centrum, yrkesetiska principer, skola, pedagogik

Keywords: ethics, professional ethics, Colnerud, the student in the center, professional ethics principles, school, pedagogy

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Jönköping University (HLK) Box 1026 551 11 JÖNKÖPING	Gjuterigatan 5	036-101000	036-162585

1. Inledning	1
1.1. Syfte	2
1.2. Frågeställningar	2
2. Bakgrund	2
3. Tidigare forskning (Titta på min kommentar efter referenser)	6
4. Metod	11
4.1. Genomförandet	13
4.2. Analys	14
4.3. Studiens tillförlitlighet	14
4.4. Disposition	15
5. Resultat	16
5.1. Vad yrkesetik är enligt lärarna	16
5.2. Lärares samhällsuppdrag	17
5.2.1. Fostran	17
5.2.2. Utbildning på nationell nivå	18
5.2.3. Upprätthålla samhällsuppdraget samt semi-professionen	18
5.3. Att upprätthålla lärares yrkesetik	20
5.3.1. Upprätthållandet i förhållande till kollegorna	20
5.3.2. Hur lärare arbetar med yrkesetik	23
5.4. Läraryrket och den professionella yrkesutövningen	25
5.4.1. Att ta hjälp av andra kollegor samt hjälpa dem	25
5.4.2. Aktuell forskning och beprövad erfarenhet	27
5.5. Eleven i centrum	30
5.5.1. Ta ansvar för elevernas kunskapstillväxt	30
5.5.2. Skydda eleven mot skada/kränkning och trakasserier	32
5.5.3. Extra anpassningar	35
6. Slutsats och diskussion	36
6.1. Undersökningens resultat	37
6.2. Resultatet i relation till bakgrund och tidigare forskning	40
6.3. Förslag på vidare forskning	42
6.4. Avslutande reflektion	42
7. Käll- och litteraturförteckning	44
8. Bilagor	45

I. Inledning

”Hej och välkommen till suck- och pustrummet som det även kallas, det är här man spottar av sig om eleverna”. Detta är en kommentar jag fick höra under en av mina verksamhetsförlagda utbildningsperioder (VFU) under min tid som lärarstudent. Denna kommentar fick mig att fundera över vad man egentligen får säga som lärare, med eller utan elever närvarande, samt vem eller vad som kontrollerar detta. Finns det ens något som styr detta? Många skulle säkerligen vara förstående till denna lärare och mena på att det inte är problematiskt att uttrycka sig så, eller avfärda det genom att säga att det är ju vår rätt som lärare i lärarrummet att få göra precis det som sades, spotta av sig.

Efter min sista VFU kom jag sedan tillbaka till högskolan där vi skulle påbörja nästa kurs, Skolans uppdrag och lärarens profession i ett föränderligt samhälle (SULP). Det kom att ge svar på mina frågor, svaret var lärares yrkesetik. Genom yrkesetiken, framtagen av Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund 2001¹ kan lärare ta reda på hur man ska agera i situationer som är av etiskt svår karaktär, hur man bör prioritera eller hur man bör agera i olika situationer. Där framgår också vad som ligger inom ramen för lärarens uppdrag. Efter att kursen avslutats hade jag ett intresse av att lära mig ännu mer om lärares yrkesetik. Framförallt ville jag ta reda på hur väl lärare känner till yrkesetik och dess principer. Innan SULP-kursen, som dessutom var ny på lärarutbildningen, hade jag aldrig stött på begreppet, varken under min tid på högskolan eller som vikarierande lärare.

Enligt Gunnel Colnerud, professor emerita vid Linköpings universitet, finns det tre moralfilosofiska argument som beskriver det ojämlika maktförhållandet mellan den professionella och klienten inom olika yrkeskåror, mellan lärare och elev i läraryrkets fall. Dessa argument innefattar; elevens behov av skydd, lärares behov av vägledning och professionens behov av allmänhetens förtroende. Lärare behöver yrkesetiska riktlinjer för att ibland räcker inte argument och principer tagna från didaktiska, pedagogiska och psykologiska teorier och modeller till.²

Detta är viktigt då lärarkåren ska kunna argumentera för hur de utför sitt uppdrag i undervisningen men även när det kommer till olika etiska dilemman vid elevkontakt och i det kollegiala samarbetet. Att känna trygghet kring och kunna hänvisa till de yrkesetiska riktlinjerna kan hjälpa lärare att ta tuffa beslut i sin yrkesroll. Vidare ger Colnerud förklaring på vad det är som utmärker yrkesetik i relation till allmän etik och yrkesområde: *yrkesetik är en tillämpning av allmän etik på yrkesområdet*.³ Vad Yrkesetik är i praktiken menar senior professor Kennert Orlenius och universitetslektorn Airi Bigsten på är: ”Yrkesetisk kompetens handlar om att uppfatta och igenkänna den värdefulla praktiken samt att i situationen kunna agera utifrån etiska värden och principer.”⁴

¹ <http://laraesykesetik.se/> (hämtad 2019-06-11)

² Colnerud, Gunnel, *Läraryrkets etik och värdepedagogiska praktik*, Första upplagan, Liber, Stockholm, 2017. S, 12

³ Colnerud, Gunnel, *Etik och praktik i läraryrket: en empirisk studie av lärares yrkesetiska konflikter i grundskolan*, HLS, Diss. Linköping : Univ., Stockholm, 1995. S, 16

⁴ Orlenius, Kennert & Bigsten, Airi, *Den värdefulla praktiken: yrkesetik i pedagogers vardag*, 2. uppl., Liber, Stockholm, 2008. S, 128

1.1. Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka och synliggöra den yrkesetiska praktiken i relation till de yrkesetiska principerna. Dessutom är syftet att tolka hur informanterna diskuterar kring yrkesetiken samt lyfta hur de ser på förutsättningarna för en fungerande yrkesetik.

1.2. Frågeställningar

- Vad är yrkesetik för de intervjuade lärarna?
- Hur ser relationen ut mellan lärarnas yttranden och de yrkesetiska principerna?

2. Bakgrund

I bakgrunden beskrivs utgångspunkten för uppsatsen och de yrkesetiska principerna. Införandet av dem samt vad de innebär. Sambandet mellan de yrkesetiska principerna och utvecklingen för läraryrket som profession presenteras.

I föreliggande uppsats kommer Colneruds definition av etik och moral att användas. De kan ses som synonyma med varandra men även ha skilda innebörd där moral i vanligt språkbruk beskriver oreflekterade handlingsnormer i det vardagliga livet medan etik genom sin vetenskapliga ställning snarare beskriver ett medvetet reflekterande utifrån bestämda värden. Moral lyfts ibland i negativa termer medan etik ibland används för att återupprätta betydelsen för ett moraliskt problemområde.⁵

Enligt Sven Hartman ledde sekulariseringsprocessen i Sverige under 1900-talets andra hälft till en övergång från prästerskapet till vetenskapsmännen som normuttalare i samhället.⁶ I och med detta kom det att handla mer om intelligenstest och begåvning än om moral och mänskliga rättigheter gällande normen i samhället. Denna skiftning kan ha lett till ett tomrum efter något som skulle kunna anses vara en professionell övertygelse eller en yrkesetisk kod.⁷ Vidare beskriver Hartman och Irisdotter Aldenmyr hur tomrummet upptäcktes sent men att det under året 1998 drevs en kampanj för ett värdegrundsarbete av den dåvarande skolministern. Redan 1996 inleddes arbetet med att ta fram och utveckla yrkesetiska principer för lärare. Dessa kom fram genom diskussioner med lärare i fält, seminarier, internationella fackliga samarbeten om yrkesetiska frågor och i samförstånd med etiskt kompetenta människor. Därefter skickades förslaget på remiss till medlemmar inom förbunden, detta för att göra principerna professionsförankrade och ha utgångspunkt i praktiken.⁸

Nedan presenteras de yrkesetiska principerna i sin helhet, då det är dessa jag lutar mig mot i min analys samt att de i viss mån (se bilaga 1) blivit presenterade för informanterna under intervjun.

⁵ Colnerud, 1995. S, 11

⁶ Hartman, Sven G., *Det pedagogiska kulturarvet: traditioner och idéer i svensk undervisningshistoria*, Natur och kultur, Stockholm, 2005. S, 16

⁷ Hartman, 2005. S, 16–17

⁸ Irisdotter Aldenmyr & Hartman 2009. S, 222–223

Eleven alltid i centrum

I sitt arbete sätter lärare eleverna och deras lärande i centrum. Lärare vägleder eleverna till den kunskap som kan hjälpa dem i deras olika val och prioriteringar.

Lärare möter eleverna både som enskilda individer och som en del av ett kollektiv. Detta förhållande bidrar till läraryrkets komplexitet och lärare måste finna en balans mellan att se eleverna som individer och som ett kollektiv.

Lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning:

- ta ansvar för elevernas kunskapsutveckling, stödja deras personliga utveckling och skapa goda betingelser för varje elevs lärande, utveckling och förmåga att utveckla kritiskt tänkande
- alltid bemöta eleverna med respekt för deras person och integritet samt skydda varje individ mot skada, kränkning och trakasserier
- inte diskriminera någon med avseende på kön, sexuell identitet, etnisk, politisk och religiös tillhörighet eller social och kulturell bakgrund, inte heller p.g.a. förmåga eller prestation
- stödja elevernas rätt till inflytande över sin utbildning och stärka deras ansvarstagande för sina studier
- vid utvärdering, bedömning och betygssättning vara sakliga och rättvisa och därvid motstå otillbörlig påverkan
- verka för att upprätthålla förtroendefulla relationer med eleverna och med deras föräldrar/vårdnadshavare och vara lyhörda för deras synpunkter
- vara varsam med information om eleverna och ej vidarebefordra information som mottagits i tjänsten om det inte är nödvändigt för elevens bästa.

Läraryrket och den professionella yrkesutövningen

Läraryrket bygger på samhällets tillit och fordrar ett stort yrkesansvar. Lärare ska på allt sätt använda sitt yrkeskunnande till att höja kvaliteten i sin yrkesutövning och stärka sin professionalism i vetskap om att kvaliteten i yrkesutövningen direkt inverkar på samhället och samhällsmedborgarna.

Lärare värnar om läraryrket och lärares pedagogiska frihet samt bidrar till att göra skolan till en god arbetsplats.

Lärare ansvarar, självständigt och tillsammans med andra, för det pedagogiska uppdraget och vinnlägger sig om att skapa de bästa förutsättningarna för elevernas lärande.

Lärare arbetar utifrån en vetenskaplig kunskapsbas kring lärande och vidareutvecklar det pedagogiska arbetet enligt aktuell forskning och beprövade pedagogiska erfarenheter. Lärare tar därför ansvar för att utveckla sin kompetens både när det gäller yrkets utveckling och innehållet i undervisningen.

Lärare visar god kollegialitet men inte på ett sådant sätt att det kan leda till en handling eller underlåtenhet som kan skada eleverna. Lärare ingriper om en kollega uppträder kränkande mot en elev eller motverkar en elevs rättigheter.

Lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning:

- bedriva och utveckla sitt arbete utifrån såväl vetenskap som beprövad pedagogisk erfarenhet

- ta ansvar för att utveckla sin kompetens för att kunna bedriva god undervisning och följa den yrkesmässiga och vetenskapliga utvecklingen inom sitt yrkesområde
- ta ansvar inte bara för att eleverna lär, utan också för vad de lär
- påtala och engagera sig mot sådana utvecklingstendenser och handlingar i skola och samhälle som kan skada eleverna
- respektera såväl kollegers som andra yrkesgruppers kompetens, skyldigheter och ansvar i skolvardagen
- anlita annan sakkunskap för att vid behov hjälpa eleverna

Att upprätthålla lärares yrkesetik

För att värna lärarprofessionens ställning och status är det viktigt att alla lärare upprätthåller sin yrkesetik.

Lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning:

- hålla de yrkesetiska principerna levande genom att dels återkommande diskutera och bearbeta yrkesetiska ställningstaganden i arbetet, dels ta upp de konflikter av etisk innebörd som uppstår
- påtala fel, komma med konstruktiv kritik och i yttersta fall genom aktivt handlande ingripa mot sådant som strider mot den människo- och kunskapssyn som lärares yrkesetik vilar på.

Lärares samhällsuppdrag

Lärare har ett viktigt uppdrag i samhället, att ansvara för kommande generationers grundläggande utbildning och fostran.

Detta uppdrag formuleras i skolans styrdokument, såsom läroplaner och lagar. Lärare utgår i sin yrkesutövning från det uppdrag samhället ger dem, men reflekterar samtidigt över uppdraget satt i relation till de yrkesetiska principerna. Lärare arbetar i enlighet med det samhällsuppdrag de fått, där det fastlagts genom demokratiska beslut och om det inte strider mot dessa yrkesetiska principer.⁹

Utgångsläget bör vara att alla lärare följer dessa samt strävar mot att alltid exempelvis sätta eleven i centrum. Om man däremot börjar problematisera och diskutera vad principerna egentligen innebär blir det lite mer paradoxalt. För hur gör man som lärare om man har en elev som lär sig bäst i ett klassrum där det pratas och diskuteras fram och tillbaka mellan eleverna och läraren, samtidigt som man har en annan elev som lär sig bäst om det är tyst i klassrummet och eleven får läsa själv eller följa med på lärarens genomgång (som hålls för hela klassen)? Då man som lärare ska ”ta ansvar för elevernas kunskapsutveckling (...) och skapa goda betingelser för varje elevs lärande” och dessutom förhålla sig till eleverna som individer och som en del av ett kollektiv. Det är bara en av de dualiteter som finns inom en och samma princip.

Vissa av principerna lämnar dessutom utrymme för tolkning till läsaren, exempelvis vad gäller lärares samhällsuppdrag står det mer eller mindre ”följ läroplanen och lagen för att kunna följa lärarens samhällsuppdrag”. Visserligen kan man se det som ett förtydligande om att principerna

⁹ <https://www.lararforbundet.se/artiklar/yrkesetiska-principer-for-larare>

inte står över läroplanen och/eller lagen, samtidigt kan jag tycka att det hade behövts lite tydligare beskrivning.

Man kan även fråga sig, hur långt ska lärare gå för att uppfylla dessa principer? Exempelvis står det att lärare ska ”vinnlägga sig om att skapa de bästa förutsättningar för elevernas lärande”¹⁰. Är tanken att man som lärare vid varje lektionstillfälle ska skapa olika klassuppsättningar där man har spelat in sig själv och kör *fliped-classroom*¹¹ i ett klassrum för de som är där lär sig bäst så. I ett annat klassrum blir det mer diskussioner och alla i det klassrummet diskuterar, tillsammans med läraren då de lär sig bäst på det viset. Och de som lär sig bäst av att läsa och arbeta själva får sitta i ett grupperum mellan klasserna. Jag är medveten om att de flesta eleverna lär sig bäst utifrån varierad undervisning och att det inte är för mycket begärt av en lärare att variera och anpassa sin undervisning, däremot kan det vara svårt att veta var gränsen går när principerna är öppna för tolkning.

Samtidigt kan man se att principerna kan användas som en hjälp i att våga ta tuffa beslut. Exempelvis vad gäller den kollegiala biten står det att en lärare ska ingripa ”om en kollega uppträder kränkande mot en elev eller motverkar en elevs rättigheter.”¹² Vilket betyder att man som lärare alltid ska agera om en kollega uppträder på ett icke önskvärt sätt.

I denna undersökning framgår det att informanterna många gånger diskuterar och beskriver sitt yrke som en profession, samt agerar därefter. Därför kan det vara viktigt att förstå begreppet profession och varför vissa menar på att läraryrket snarare är en semi-profession än en profession. Colnerud och Kjell Granström lyfter att det finns fyra professionskategorier, där läraryrket inte riktigt uppnått alla. Den första kategorin är att yrket ska vara vetenskapligt grundat. Det går att hävda att läraryrket är det genom att det regelbundet framkommer ny forskning inom specialpedagogik, pedagogik, didaktik, ämneskunskap, etc. Dock fungerar inte implementerandet av forskning på ett önskvärt sätt då sambandet mellan utvecklingsarbete och ny forskning saknar en tydlig organisatorisk grund att stå på. Den andra kategorin innebär att vara en auktoritet, detta genom att ha en form av legitimation, vilket infördes 2011. Den tredje kategorin innebär att man är autonom i sin yrkesutövning, att det finns en frihet i hur man undervisar och lägger upp sina lektioner. Slutligen så krävs det en egenkontrollerad yrkesetik, med etiska riktlinjer och principer där det samtidigt finns ett råd som kan kontrollera så att det sköts samt vara de som beslutar om sanktioner för eventuella överträdelser.¹³

Läraryrket är ett tvådelat yrke där man utövar det både i form av medmänniska och som en professionell yrkesutövare. Det är viktigt att man visar ödmjukhet och hänsyn gentemot båda i den dagliga verksamheten. Att agera på ett genomtänkt sätt grundat i teori och erfarenhet utifrån sin egen roll som lärare och i mötet med andra, exempelvis kollegor. Det är även viktigt att gå in i den dagliga verksamheten som medmänniska, med allt vad det innebär, med värderingar, känslor samt egna tankegångar och erfarenheter. På så sätt inte lämna den egna personen innan man kliver in i

¹⁰ <https://www.lararforbundet.se/artiklar/yrkesetiska-principer-for-larare>

¹¹ En undervisningsmetod då man som läraren använder sig av digitala verktyg för att undervisa eleverna istället för traditionell katederundervisning

¹² <https://www.lararforbundet.se/artiklar/yrkesetiska-principer-for-larare>

¹³ Irisdotter, Sara, Paulin, Ann & Grönlien Zetterqvist, Kirsten, *Etik i professionellt lärarskap*, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2009. S, 11–12

klassrummet eller verksamheten. Sven Aage Christoffersen menar genom detta att det krävs en växelverkan mellan delar och helhet för att det ska gå att utveckla professionsetiken, att teorin faller platt om det inte kopplas till den praktiska verksamheten, och vice versa. Genom detta kan professionsetiken utvecklas.¹⁴

Sammanfattningsvis kan man se att de yrkesetiska principerna har kommit fram som ett försök att stärka professionen och att göra så att läraryrket kan gå från en semi-profession till en profession. Vidare har man även ansett att det funnits ett behov av att se över den etik som praktiseras i skolan och hjälpa läraren agera etiskt korrekt. Däremot är det inte alltid helt enkelt att tyda dessa principer och de står ibland i motsats till varandra och är till viss del tolkningsbara. Jag tror att det är väldigt viktigt att läraryrket och där med alla verksamma lärare förhåller sig till dessa principer. Samtidigt ställer jag mig lite frågande till utformandet av dem, då mycket lämnas fritt för tolkning och en del saker lämnas okommenterade. Jag har försökt använda mig av dem genom att dels läsa precis vad det står, dels använda mig av min erfarenhet från läraryrket och min utbildning för att tolka vad som menas med principerna.

3. Tidigare forskning

Här redogörs för hur viss forskning kring etik och yrkesetik i skolan har framställts under de senaste 25 åren på ett, av mig, avgränsat område. Det är forskning som är utförd främst efter införandet av yrkesetiken, 2001. Utöver yrkesetik inom skolan har jag valt att lyfta hur yrkesetiken inom medicin ser ut. Detta för att visa på hur en välimplementerad yrkesetik kan fungera.

Colnerud har forskat mycket kring moraliska dimensioner av skolan¹⁵ och har skrivit avhandlingen *Etik och praktik i läraryrket: En empirisk studie av lärares yrkesetiska konflikter i grundskolan*.¹⁶ Utifrån sin empiriska data kommer Colnerud fram till några etiska konflikter som hon menar på att lärare möter i sitt dagliga arbete. Jag lyfter fram de som är aktuella i förhållande till föreliggande uppsats. Den oftast förekommande etiska principen var ”att skydda eleverna mot skada” – *non maleficence*. Däremot framkom det att den etiska principen var svår att bedöma då det är svårt att avgöra dels vad som verkligen är skada för ett barn, dels var gränsen går för sådan skada som eleven inte ska utsättas för och sådan som man kan anse tillhör vad ett barn bör lära sig att hantera och uthärda. Extrema överbeskydd och underlåtenhet låg till grund för diskussion vid konflikter exempelvis. ”Rätten till självbestämmande” är också något som står på spel i vissa av konflikterna. Att ha rätt till självbestämmande har en oklar status i skolans värld. Exempelvis beskriver lärare hur de skulle vilja ge eleverna chansen att försvara sin rätt att bestämma själva gentemot systemets normer. ”Rättvisprinciper” kommer fram i relationer till eleverna, exempelvis i form av olika resurser som ska fördelas rättvist till eleverna. Det kan vara tid, hjälp, uppmärksamhet, uppmuntran och talutrymme. Fördelningen av dessa företeelser sker enligt likhetsprincipen eller efter behovsprincipen. Detta gäller även bestraffningar.¹⁷

¹⁴ Irisdotter, Paulin & Grönlién Zetterqvist, 2016, s. 9–10

¹⁵ <https://liu.se/medarbetare/gunco51> (hämtad 2019-06-13)

¹⁶ Colnerud, 1995. S, 6

¹⁷ Colnerud, 1995. S, 130

Utifrån ett internationellt perspektiv, diskuteras och argumenteras det kring två huvudsakliga drivkrafter kring intresset för yrkesetik. Det ena är omsorgen av elever, i en skolsituation är eleverna utelämnade åt lärarens makt och måste därför kunna garanteras att bli etiskt välbehandlad. Den andra drivkraften handlar om att sträva efter att upprätthålla lärares autonomi genom att värna om yrkets förtroende och lärarkårens ansvar för detta. Vidare lyfter Colnerud internationella studier som visar på att de flesta lärare är omedvetna om de moraliska konsekvenser som lärares makt kan innebära.¹⁸

Colnerud lyfter även problematiken som lärare ställs inför då det är de som styr över elevens tillvaro i skolan, mer än vad eleven själv kan göra. Detta då det är läraren som formar det moraliska landskapet som eleverna rör sig i. Dock är läraren påverkad av och styrd av ett kollegialt tryck och skolan som institution, vilket i sin tur påverkar de moraliska beslut som läraren tar. Vilket kan göra att lärare kompromissar i sina moraliska val och handlingar, med sin egna moraliska kompass samt en omedvetenhet kring konsekvenserna av det egna handlandet. Dessa kompromisser är individuella för lärare och skiljer sig då lärare skiljer sig åt i sitt sätt att komma fram till och hantera moraliska beslut.¹⁹ Detta är något som undersöks i föreliggande uppsats, hur man ser på den kollegiala paradoxen.

Colnerud menar att lärare står, genom sitt yrkesuppdrag, i en ”korseld av motstridiga krafter”, då yrket innehåller inneboende konflikter.²⁰ Både från skolan då den är fylld av motsägelsefulla mål och uppdrag samt att de institutionella kraven ibland står i konflikt till behov och önsningar från elever. Detta gör valen komplexa och utmanande, vilket gör att lärares förmåga att välja handling och riktning är beroende av hur medveten läraren är om dessa konflikter. Handlingsvalen står i direkt korrelation till hur läraren tolkar sitt uppdrag och villkor.²¹ Med detta som bakgrund är det relevant att lyfta vad informanterna har att säga om förutsättningar för en fungerande yrkesetik, vad de tycker är nödvändigt för att yrkesetiken ska kunna upprätthållas.

Yrkesetiken skiljer sig inte nämnvärt från vanlig etik och bör inte heller göra det. Istället så innehåller den vissa specificeringar och avgränsningar av den allmänna moralen. Ett sätt att motivera yrkesetik kan vara genom att de som verkar inom ett yrke där man är i kontakt med människor ständigt befinner sig i kontakt med etiskt svårbedömda situationer. Därför kan det vara till nytta att yrkesutövarna, samhället i övrigt och klienterna har en yrkesetik som är formulerad och tillgänglig för en allmän och offentlig diskussion.²² Vilket gör det intressant att se på hur informanterna lyfter diskussionen mellan de olika parterna som berörs av yrkesetiken.

En aspekt som kan ligga till grund för lärare och deras beslut är lärares upphävd moral som Elizabeth Campbell beskriver det. Enligt henne lever lärare i ”en byråkratisk och kollektiv tyranni”, vilket gör att de utför handlingar som riktar sig mer till både kollegors, chefers och organisationens behov än till elevernas. De vuxnas intressen i skolsamhället går före barnens.²³ När man börjar

¹⁸ Colnerud, 1995. S, 31

¹⁹ Colnerud, 1995. S, 26

²⁰ Colnerud, 1995. S, 43

²¹ Colnerud, 1995. S, 43-44

²² Colnerud, 1995. S, 49

²³ Colnerud, 1995. S, 23

tänka efter kring vad det kan få för följder tror jag att många ändå väljer att ta sin kollegas parti då man upplever att man inte vill hamna i kläm i det kollegiala. Det är något som Colnerud styrker i sitt resultat att många lärare upplever.²⁴

Colnerud lyfter att hon fann att lärarna ofta sökte efter en kongruent lösning på de yrkesetiska dilemman de ställdes inför. Med kongruenta menas att man försöker hitta en lösning där man kan uppfylla flera värden samtidigt, så att man inte måste bryta en princip helt och hållet, man kan säga att det blir en form av kompromiss.²⁵ Man kan säga att det står i kontrast till pliktetik.

Colneruds avhandling har använts som inspiration till forskningsämnet och föreliggande undersökning. Avhandlingen blir även relevant då man får en tydligare bild av hur lärare kan uppfatta etik i praktiken vilket tangerar på det jag gör, med den skillnaden att det finns en faktisk yrkesetik nu, vilket det inte gjorde för tiden då hennes avhandling skrevs.

Orlenius och Bigsten har plockat fram fyra etiska värden som lyfts i lärares praktik, autonomi, integritet, solidaritet och jämställdhet. De menar på att kunna bemöta dessa fyra värden och andra värden som påverkar i skolan, exempelvis barnkonventionen, är det som är den stora utmaningen med yrkesetik. Då det är komplexa etiska ställningstagande lärare tvingas ta varje dag.²⁶ Vidare kommer de fram till att en yrkesetisk kompetens förutsätter att man som lärare har förmåga att se och identifiera den moraliska dimensionen, hur de handlingar som utförs har en yrkesetisk innebörd, dessutom förmåga att kunna prata om situationer och benämna dessa i etiska termer – ett yrkesetiskt språk.²⁷ Det är detta yrkesetiska språk jag intresserar mig för i föreliggande studie.

Orlenius och Bigsten menar att handlandet vid moraliska dilemman ofta sker intuitivt utifrån omtanke och medmänsklighet. Detta anser Orlenius och Bigsten samt Elizabeth Campbell inte vara tillräckligt.²⁸ Campbell lyfter att lärare och skoladministratörer förvånande nog är omedvetna och oförmögna att förstå vad de etiska konsekvenserna kan innebära.²⁹ Med detta som bakgrund finns det en kunskapslucka att fylla i form av hur lärare diskuterar kring och praktiserar den praktiska yrkesetiken.

Orlenius och Bigsten menar att intresset för de etiska riktlinjer som lärarnas fackförbund antog 2001 varit måttligt och inte ens är kända hos en majoritet av verksamma lärare.³⁰ Detta är något som jag vill belysa med hjälp av denna studie, då syftet är att se hur lärare diskuterar kring de yrkesetiska principerna.

Sven Hartman, Professor emeritus i pedagogik, och Sara Irisdotter Aldenmyr, docent och lektor i pedagogiskt arbete, riktar viss kritik gentemot utformandet av yrkesetiken. Detta då lärares pedagogiska och fackliga arbete inte baseras på en utan flera olika parallella traditioner och verksamheter. Därför kan man även rimligen utgå från att lärare inom olika lärandepraktiker och

²⁴ Colnerud, 1995. S, 168

²⁵ Colnerud, 1995. S, 153

²⁶ Orlenius & Bigsten, 2008. S, 36–42

²⁷ Orlenius & Bigsten, 2008. S, 56

²⁸ Orlenius & Bigsten, 2008. S, 110

²⁹ Campbell, Elizabeth, *The ethical teacher*, Open University Press, Buckingham, 2003. S, 1

³⁰ Orlenius & Bigsten, 2008. S, 126

ämnen agerar utifrån skilda rationaliteter och yrkesuppdrag, ändå formuleras lärarnas etiska principer som om lärargruppen vore homogen.³¹ Detta tangerar något på den kritik jag lyfte kring de yrkesetiska principerna i bakgrunden, då det är mycket som är öppet för tolkning. Detta var även en av anledningarna till att lärarna som intervjuades kommer från mer än ett ämnesspår, för att se om detta kan visa sig på något sätt även i denna undersökning. Alltså om man tänker olika kring yrkesetik beroende på vilken tradition man kommer från.

I arbetet med föreliggande studie har inspiration tagits i forskaren Anders Holmgrens avhandling: *Klassrummets relationsetik: det pedagogiska mötet som etiskt fenomen*³² där han beskriver hur etik är något som är konstant och som alltid finns i mötet i klassrummet. Vidare lyfter Holmgren att all personal i skolan har ett ansvar för den enskilda eleven, att visa respekt och att träna dem i att agera etiskt utifrån grundade ställningstaganden och att kunna känna sympati för andra.³³ Vilket gör denna undersökning relevant då det är en förutsättning att själv bemästra något innan man kan lära ut det, i detta fall etik. Och etiska ställningstaganden gör lärarna hela tiden, därför är det också intressant att ta reda på hur de ser på yrkesetik.

Holmgren menar på, likt Colnerud, att många lärare inte ser på sitt yrke som etiskt. Att etik är något som syns i praktiska handlingsuttryck i mellanmänsklig kommunikation.³⁴ Det han lyfter som mest intressant i sin avhandling är hur medveten den har gjort honom kring den etiska dimensionen i klassrummets relationer, framförallt den som uppstår mellan elev och lärare. Samt de värden som våra ord bär, det är viktigt att förstå språkets etiska dimension.³⁵ Etik är alltså något som påverkar mötet mellan lärare och elev hela tiden, vilket gör att det är intressant att studera hur lärare ser på detta.

Holmgren menar att en form av ”ämbetsdräkt” styr de etiska mötena i skolan, något som han tar stöd i från pedagogen Jonas Aspelin som också menar att det är något läraren alltid bär på. Vilket innebär att i mötet med eleven är läraren iförd denna dräkt. I studien ser han att denna dräkt tynger läraren vilket gör att hen behöver ta av sig den abstrakta dräkten för att på så vis på ett mer personligt plan nå eleverna.³⁶

Då Holmgren har använt sig av tre olika insamlingsmetoder (videoinspelning, observationer och intervju, av lärare) har detta möjliggjort att ta del av hur lärare upplever sig själva och sina egna handlingar. I studiet av en sådan situation kan man tydligt utläsa hur läraren blir förvånad över hur han har agerat och uttryckt sig. I en situation där några individer i klassen planerat ett bus mot några andra i klassen väljer matteläraren (som även är mentor) att lyfta detta under en lektion med en förhoppning, vad det verkar, om att dels få kollektivet att inse sin delaktighet, dels få vissa individer att stå för vad de gjort. Denna sekvens upptar nästan hela lektionen och slutar inte som läraren tänkt sig. Detta då han möts av arga motreaktioner från eleverna som är mer riktade mot

³¹ Irisdotter Aldenmyr, Sara & Hartman, Sven, *Pedagogisk forskning i Sverige 2009 årg 14 nr 3 S212-229 ISSN 1401-6788*. S, 212

³² Holmgren, Anders, *Klassrummets relationsetik: det pedagogiska mötet som etiskt fenomen*, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006,Umeå, 2006.

³³ Holmgren, 2006. S, 10

³⁴ Holmgren, 2006. S, 11–12

³⁵ Holmgren, 2006. S, 133

³⁶ Holmgren, 2006. S, 81

lärarkåren i stort än mot honom. Framförallt är det en elev som läraren går åt lite extra hårt mot, verbalt och det utspelar sig ganska här ordväxling dem emellan. Ett par dagar efter lektionen får läraren se videoinspelningen och häpnas av det egna agerandet. Bl.a. säger han om sitt eget agerande:

Det där var fult. Det där var så elakt. Alltså, allvarligt, när jag säger det då vill jag bita mig tungan. För vad jag säger jag det för. Nu vill jag ge henne dåligt samvete för att hon blåst mig. (...) Där klev jag över. Det är så patetiskt... kände bara när jag sa det.

Han avslutar sedan efter att ha tittat igenom lektionen en gång till: ”Det ser man, helvete, vad säger jag för något?”³⁷ Anledningen till att jag visar ett så pass konkret exempel är att jag vill att läsaren ska vara införstådd i hur en lärare kan se på sig själv i en etisk situation. Det visar även på att en lärare kanske inte har upplevt en situation som särskilt dålig eller oetisk då läraren är i situation och därför sedan kan släppa det. När det i själva verket visar sig att läraren visst har gjort ett etiskt övertramp och detta medvetandegörs först när läraren ges möjlighet att se situationen utifrån. Detta gör att informanternas utsagor i föreliggande uppsats kan och kanske bör problematiseras med detta i beaktning.

För att bredda synen på yrkesetik kan man läsa filosofen Tom L Beauchamps och filosofen samt etikteologen James F. Childress klassiska *Principles of biomedical ethics*³⁸, där de fyra yrkesetiska principerna: autonomi, inte skada, göra gott och rättvisa behandlas, vilka kan liknas vid de fyra värden som Orlenius & Bigsten tagit fram. De beskriver utförligt vad som gäller för dessa principer. Exempelvis när de diskuterar kring principen att inte skada, då lyfter de även argument för när man kan behöva skada någon för att man ska kunna förhålla sig till den principen på bästa sätt.³⁹ Exempelvis genom att amputera en patients hand om det skulle vara det enda sättet att rädda denna patient, då är det istället ansenligt att skada. De menar att inom etik finns ett problem då etiskt korrekta handlingar kan leda till motsägelser eller direkt etiska överträdelser.⁴⁰ Detta är något som filosofen Alasdair MacIntyre diskuterar kring då han menar att ibland kan människor bli nöjda och bekväma vad gäller etiska handlingar så länge de utfört den enskilda handling som kan anses mest etiskt korrekt.⁴¹ Något som även Holmgren tog upp. Vidare är det något som även Elizabeth Campbell lyfter då hon menar att etik för många andra börjar och slutar med att agera utifrån gott personligt samvete, enligt henne börjar etik möjligen där men det är inte allt. Etik är en process, inte en händelse, det är en livslång erfarenhet i ständig process.⁴² Beauchamp och Childress mål har inte varit att skapa ett kategoriskt imperativ utan snarare ett ramverk för hur man bör agera etiskt inom biomedicin. Ramverket är något som kan komma att revideras och uppdateras då de menar att det inte finns några självklarheter inom dessa principer.⁴³ Efter att ha läst Beauchamps och Childress handledningsbok inom biomedicin kan man ställa sig frågan om något liknande hade behövts inom lärares yrkesetik? Vilket föreliggande uppsats har för avsikt att undersöka.

³⁷ Holmgren, 2006. S, 88

³⁸ Beauchamp, Tom L. & Childress, James F., *Principles of biomedical ethics*, 5. ed., Oxford University Press, New York, 2001.

³⁹ Beauchamp & Childress, 2001. S, 15

⁴⁰ Beauchamp & Childress, 2001. S, 12

⁴¹ MacIntyre, Alasdair C. *After virtue: a study in moral theory*. 2. ed. Notre Dame, Ind: University of Notre Dame Press, 1984. S, 138 & 142–144

⁴² Campbell, 2003. S, 137

⁴³ Beauchamp & Childress, 2001. S, 408

Avslutningsvis lyfter Beauchamp och Childress något som legitimerar föreliggande uppsats då de menar att en förutsättning för att kunna utföra sina etiska förpliktelser på ett så bra sätt som möjligt är att alla som arbetar inom en profession tar sin yrkesetik på allvar.⁴⁴

Sammanfattningsvis har jag nu presenterat hur forskningsläget till viss del ser ut i Sverige kring etik och yrkesetik i skolan. Det forskningsöversikten visar på är bl.a. att etik är något som är oerhört viktigt då alla möten i skolan ger moraliska konsekvenser och att lärare har ett uppdrag samt ansvar att lära elever kring etik. Extra viktigt är detta då eleverna står i en beroederelation till lärarna. Däremot sker ofta handlande i moraliska situationer intuitivt och inte utifrån något teoretiskt tänk och med stöd i annat än omtanke. Det framkommer även att det är många yttre faktorer som påverkar lärarens moraliska handlande och att detta inte alltid är till gagn för eleven.

4. Metod

I min studie använder jag mig av fokusgruppsintervju⁴⁵ som insamlingsmetod. Att genomföra en fokusgruppsintervju innebär att man för samman en grupp människor som blir tilldelade ett givet ämne att sedan diskutera under en tidsbestämd period. Där en moderator leder samtalet och lyfter frågor och nya aspekter när det behövs. Målet för moderatören är inte att uppfylla en traditionell intervjuares roll med styrda frågor utan snarare initiera samtalet utifrån ett material som skapar möjlighet för diskussion och samtal.⁴⁶ Utöver detta kan det, enligt Victoria Wibeck, framkomma ”group-think”.⁴⁷ Vilket innebär att det skapas normer för vad som är acceptabelt att säga, vad som blir det ”rätta” att säga. Dock kan det ses som ett resultat i sig, vad som är normen i en grupp inom ett visst ämne. Detta blir ofta mest gällande i grupper som har en hög grad av kohesion⁴⁸ (i vilken grad samhörighet eller tillhörighet en individ känner med gruppen).

En fördel med enskilda intervjuer är att man som moderator har mer makt och kontroll över intervjusituationen och samtidigt dela med sig av mer information och djupare detaljer kring ämnet än i en fokusgruppsintervju. Samtidigt som i den undersökning jag gjort har det varit mer givande med fokusgrupper då det kan göra att informanterna har mer att säga då motsägelser kan uppkomma och dessa ges utrymme. Samtidigt finns det lite olika sätt att se på fokusgruppsintervjuer då exempelvis å en sidan Kvale menar att fokusgruppsintervju ofta leder fram till känsloladdade och spontana uttryck som ämnet som diskuteras medan Ambjörnsson å andra sidan menar att det finns en risk för dubbelmoralistens dygd vilket innebär att man säger en sak men kanske menar en annan, det man lyfter är det som är politiskt korrekt.⁴⁹

Enligt Rosaline Barbour är kriteriet för fokusgruppsintervju att deltagarna interagerar med varandra snarare än med den som intervjuar och att intervjuar uppmuntrar detta. Fokus är alltså på hur informanterna talar sinsemellan och vad det är som kommer fram genom samtalet och inte så

⁴⁴ Beauchamp & Childress, 2001. S, 5

⁴⁵ Wibeck, Victoria, *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*, 2., uppdaterade och utök. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010. S, 11

⁴⁶ Wibeck, 2010. S, 11

⁴⁷ Wibeck, 2010. S, 30

⁴⁸ Wibeck, 2010. S, 30–31

⁴⁹ Tornberg, 2006. S, 67–68

mycket på hur de svarar på en specifik fråga eller hur de förhåller sig till moderatorn. Något som också är viktigt är att få fram rätt gruppkomposition så att de har tillräckligt mycket gemensamt för att kunna förstå varandra och tillföra något till vad de andra säger, samtidigt som det är viktigt att de skiljer sig så att det kan skapa utrymme för diskussion (hur jag valde ut grupperna presenteras nedan). Det är viktigt för den som modererar att vara en aktiv lyssnare och uppmärksamma olikheter. Det gäller även att lyssna till vad som skapas i samtalet, gruppdynamiken, exempelvis om gruppen formar en konsensus, ett ramverk eller rangordnar olika prioriteringar inom ett visst ämne/område.⁵⁰ Vilket även Wibeck var inne på gällande normen som kan skapas/komma fram under en fokusgruppsintervju.

De urvalskriterium jag gjort när jag valt ut informanter är att alla ska ha erhållit en lärarlegitimation och därmed alltså ha en lärarutbildning i grunden för att få ingå i studien samt att de är verksamma inom skolan just nu. Två av arbetslagen är från en och samma högstadieskola, varpå grupp a är SO-lärare och grupp b är NO/matte-lärare. De har blandade arbetserfarenhet men ingen har varit verksam i mindre än 8 år och informanterna från dessa båda grupper är i åldrarna 30–65. Kontakt med dessa lärare har jag fått genom att jag dels haft min VFU där, dels har jag arbetat på skolan som vikarie. Jag anser inte att det påverkat utsagorna i någon negativ utsträckning, snarare till det positiva då jag tror att de kanske kände sig lite mer bekväma med att utföra ett sådant här samtal med någon de vet vem är, även om jag är medveten om att det skulle kunna påverka samtalen negativt att ha en relation till sina informanter. Alla informanter har blivit tilldelade kvinnonamn som börjar på bokstaven som symboliserar den grupp de tillhör. Detta för att underlätta för läsaren att hålla reda på vilken grupp som informanten ingår i.

Grupp c består av lärare från tre olika högstadieskolor, de tre informanterna har tidigare varit kurskamrater på högskolan i olika utsträckning och så har även jag med dem. Detta tror jag inte heller påverkar utsagorna i någon negativ bemärkelse, även om jag är medveten om att det skulle kunna göra det. Även om mötet inleddes väldigt avslappnat och vänskapligt blev det direkt väldigt professionellt så fort intervjun drog igång och de deltog i intervjun i deras professionella roll som yrkesverkamma lärare, inte som privatpersoner. Ingen av informanterna i denna grupp har arbetat i mer än två år som färdigexaminerad lärare och är alla under 30 år gamla.

Colnerud beskriver hur Émile Durkheim och Thomas Brante lyfter att det finns ett visst tillvägagångssätt när man ska utföra empiriska studier av moraliska fenomen. Detta innebär att moraliska normer ska:

- Studeras empiriskt, vilket jag gör.
- Studeras i kontroverser, vilket görs i form av etiska konflikter.
- Analyseras och klassificeras efter sina orsaker och funktioner i det sociala livet, vilket görs då jag intervjuar aktiva lärare.
- Upptäckas genom att söka det heliga, det tabubelagda, även om jag inte studerar något heligt är ambitionen att nå vad som kan vara tabubelagt. Exempelvis hur lärarna agerar i de situationer de anser att en kollega uppträder oetiskt.

⁵⁰ Barbour, Rosaline, *Doing focus groups*, 1. ed., Sage Publications, Thousand Oaks, Calif., 2007. S, 12–15

- Slutligen ska moraliska normer studeras opartiskt och reflexivt och detta är ambitionen och något som jag verkligen kommer sträva efter.⁵¹

4.1. Genomförandet

Jag gav informanterna ett informationsblad när vi sågs där man kunde läsa om syftet med uppsatsen, det yrkesetiska rådets beskrivning av varför det finns yrkesetiska principer, de fyra yrkesetiska principerna samt diskussionsfrågor utformade av yrkesetiska rådet.(se bilaga 1). Detta skickade jag även ut innan fokusgruppsintervjuerna genomfördes, då jag ville att de skulle förstå vad yrkesetik är och förstå vad det var samtalen skulle handla om, något som är kärnan i en fokusgruppsintervju. Samtidigt som jag inte vill färga dem eller deras tankar kring yrkesetik, vilket gjorde att jag inte sa ”ja men exempelvis det här eller det här är ju yrkesetik”. Det enda jag sa i förhållande till vad yrkesetik är, var att det inte var området etik (religion) som de skulle samtala om, om det nu inte kom på tal ändå. Jag berättade återigen syftet för dem vid uppstart, detta var bra då det visade sig att en inte hade fått tillgång till mailet pga. mailstrul (däremot fick informanten läsa igenom informationsbladet och jag läste upp det för att säkerställa att hen tagit del av det).

Som moderator antog jag en relativt passiv roll, den var något mer aktiv i den första intervjun i de andra då jag under transkribering av den första intervjun la märke till att jag vid ett par tillfällen var lite snabb med att ställa en mot- eller följdfråga. När det behövdes styrde jag intervjun så att alla kom till tals, vilket jag upplever lyckades. Alla intervjuer höll på i cirka en timme.

Samtalen kom sedan att spelas in via diktafon varpå samtalen transkriberades efter att alla intervjuer var genomförda, detta för att i den mån det gick undvika att eventuellt bli färgad och påverkad av de första intervjuerna. Därefter påbörjades analysen genom den, som Wibeck kallar ”traditionella metoden”⁵² med ett bord, sax och färgpennor. Där jag använde mig av två kopior, en analog och en digital. Den sistnämnda förblev intakt medan den förstnämnda används för att med hjälp av färgpennor koda utifrån de olika principerna. Därför klipptes dessa isär och delades upp i respektive hög för att sedan granskas ytterligare en gång och därigenom delas upp i flera teman under varje princip, för att på så sätt visa tydligare för läsaren vad som framkom under respektive princip.

För att få en så bred bild som möjligt av vad informanterna anser om yrkesetiken i praktiken valde jag att ha med en möjlighet för dem att ge en skriftlig kommentar (se bilaga 2) efter eller under intervjun. Detta då jag är medveten om att det kan vara vissa yttranden som kanske är för känsliga att ta upp i det kollegiala samtalet, något som nämnts tidigare, men detta även baserat på egen erfarenhet. Det var en informant som valde att anteckna, dock lyfte hon det under intervjun så det var inget som var för känsligt. Dessutom valde jag själv att kommentera och föra lite anteckningar kring samtalet, efter avslutad intervju (se bilaga 3)⁵³. Detta för att bättre minnas hur samtalet var och upplevdes, även om detta inte får något större fokus i resultatet.

⁵¹ Colnerud, 1995. S, 8

⁵² Wibeck, 2010. S, 100–101

⁵³ Anderström, Helena, *Lärares samtal om etik: sociala representationer av etikundervisning på mellanstadiet inom ramen för de samhällsorienterande ämnena*, Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Pedagogik, Karlstads universitet, Licentiatavhandling Karlstad : Karlstads universitet, 2017, Karlstad, 2017. S, 150

4.2. Analys

En tvådelad analys är det som genomförts, där den första delen är en analys av samtalens innehåll, vad det är som lärare uttrycker när de får chansen att diskutera yrkesetik (induktiv analys). Den andra delen är en analys av informanternas utsagor i förhållande till de yrkesetiska principerna (deduktiv analys). Under kapitel 3.1 är den första delen i fokus medan båda två framkommer tillsammans under kapitel 3.2–3.5.

Analysen har varit en innehållsanalys där de yrkesetiska principerna har fått styra den tematiska uppdelningen av resultatet. Något som Wibeck menar på är vanligt, även att man delar upp materialet i olika delar, i mitt fall teman då materialet varit så pass rikt.⁵⁴ Jag la dessutom till ett tema som ligger utanför principerna, detta då jag vill ge ett explicit svar på forskningsfrågan ”Vad är yrkesetik för lärarna?”, även om detta går att utläsa i alla principer, implicit.

En sådan här analys är i samband med datainsamlingen *parallella processer*, vilket betyder att analys i viss form börjar redan när första intervjun genomförs. Dock får man som moderator vara varsam med detta så de första intervjuerna inte påverkar nästkommande intervjuer. Samtidigt som detta kan hjälpa moderatören att kanske lägga extra tonvikt på de frågor eller ämnen som inte uppkommit i de första intervjuerna för att på så sätt få ett bredare och djupare material.⁵⁵

Analysen av fokusgruppsdatan har handlat om att koda materialet, för att därefter dela upp det i enheter (efter de yrkesetiska principerna) och sedan söka efter trender och mönster som passar i dem. Det är viktigt att detta utförs på ett systematiskt sätt, med en tydlig tanke och idé samt att resultatet blir verifierbart, så inte en selektiv framtagning eller en framtagning med en agenda gjorts av forskaren och på så sätt gjort resultatet tendentiöst på något sätt.⁵⁶

Annat material jag kommer lita mig mot i analysen är den fastställda yrkesetik som finns för lärare. Jag utgår från de yrkesetiska principer som förbunden tagit fram, vilka presenterats mer djupgående under bakgrunden. Detta material har jag använt mig av då jag utformat frågorna och intervjumaterialet, exempelvis är frågorna tagna utifrån ett arbetsmaterial som förbunden presenterar i samband med de yrkesetiska principerna.⁵⁷

4.3. Studiens tillförlitlighet

Att uppsatsen och intervjun känns och upplevs som äkta för deltagarna är viktigt för att kunna få fram ett så bra samtal som möjligt. Jag anser att denna uppsatsens syfte och fokus ger en betydelse för de grupper som deltagit, dels allmänt om yrkesetik och på så sätt kanske starta en tankeprocess kring ämnet för lärarna, dels då en av de fyra principerna är just att upprätthålla lärares yrkesetik. Genom att lyfta deras tankar kring yrkesetik och sätta ord på sådant som annars kanske är tyst kunskap kan deras grundtankar kring detta medvetandegöras och hjälpa lärarna själva i deras dagliga arbete.

⁵⁴ Wibeck, 2010. S, 100

⁵⁵ Wibeck, 2010. S, 100

⁵⁶ Wibeck, 2010. S, 100

⁵⁷

Tillförlitligheten av mig som forskare stärks av att jag själv har arbetat i skolans värld sporadiskt under de senaste sju åren, korta vikariat blandat med längre anställningar. Då jag jobbat i alla klasser inom grundskolan, även på fritids, upplever jag att jag har en förståelse för hur arbetet inom skolan kan se ut. Jag har även undervisat i samtliga av de ämnen som informanterna är verksamma inom. Dessutom var min kandidatuppsats i religion inom samma område; *En intervjustudie om högstadielärares erfarenheter av utmaningar i religionsundervisningen, med särskilt avseende på elever.*⁵⁸

Mitt mål med denna studie har inte varit att försöka nå generella slutsatser som kan gälla för alla lärare, eller ens alla lärare inom en viss skola eller med en viss erfarenhet. Utan det jag istället försökt nå är att fylla en kunskapslucka gällande lärares upplevda etik och hur denna förhåller sig till yrkesetiken, vilken nämndes under tidigare forskning. Det är lärarnas utsagor som är i fokus. Det är den tysta kunskapen som jag velat nå och sedan kunna benämna för att på så sätt göra det möjligt för andra att ta del av den kunskapen eller använda materialet i syfte att studera vidare på samma område.

Jag har valt att tilldela alla kvinnonamn för att på så sätt inte göra det möjligt för någon att kunna lista ut vem som är vem. I en av grupperna var endast en av deltagarna av det ena könet vilket på så vis skulle kunna riskera hens anonymitet, vilket ledde till detta val. Detta är inte heller en studie som har för avsikt att se hur yrkesetiken ser ut för lärare beroende på kön. Fem av informanterna var kvinnor och sex stycken var män.

Jag informerade alla grupper inför det att intervjuerna skulle påbörjas om att de när som helst under och efter intervjun fick avsluta sitt deltagande om de av någon anledning skulle vilja det.

4.4. Disposition

I kapitel ett har jag presenterat syfte och frågeställningar för denna uppsats och hur det kommer sig att jag valt att skriva om detta. I Kapitel två ges en bakgrund till studiens utgångspunkt och fokus på de yrkesetiska principerna och hur dessa tagits fram samt vad de innebär. I kapitel tre ges en beskrivning av forskningsläget samt att utrymme har skapats för var föreliggande studie passar in. I kapitel fyra presenteras metoden både vad gäller utförandet av intervjuerna och analysprocessen samt en presentation av vad en fokusgruppsintervju är. I kapitel fem redovisas studiens empiriska resultat. Där 3.1 redogör för vad yrkesetik är för lärarna. 3.2–3.5 redogör hur de yrkesetiska principerna syns i informanternas utsagor. I kapitel sex diskuteras uppsatsen och dess resultat följt av en avslutande reflektion för att därefter blicka framåt mot potentiell framtida forskning.

⁵⁸ Kjellberg, Jimmi. *Man kan ju leda en bäst till vattnet, men inte tvinga den dricka*: En intervjustudie om högstadielärares erfarenheter av utmaningar i religionsundervisningen, med särskilt avseende på elever. [Elektronisk resurs], kandidatuppsats. Jönköping University, School of Communication and Education, 2017

5. Resultat

Först presenteras vad informanterna svarade på frågan ”vad är yrkesetik för dig?”. Därefter följer kategorierna i den ordning jag anser att de passar bäst. Därefter baseras kategoriseringen på de fyra yrkesetiska principerna. Då det inte finns några vattentäta skott mellan de olika kategorierna så har jag försökt placera dem i en ordning som ska göra dem så begripliga som möjligt för läsaren både vad gäller relevans för uppsatsens syfte samt den röda tråden.

5.1. Vad yrkesetik är enligt lärarna

På frågan ”vad är yrkesetik för dig?” skiljde sig svaren grupperna emellan, däremot kom det fram en konsensus inom grupperna, där de höll med varandra överlag. I grupp C lyfter en informant det till en uppdragsnivå då hon tänker sig att man som lärare brukar ett myndighetsutövande.⁵⁹ En annan i samma grupp tänker sig att man har ett etiskt förhållningssätt till eleverna som därför ger läraren ett stort ansvar, ett etiskt försvarbart agerande krävs av läraren för att kunna upprätthålla detta ansvar.⁶⁰ En tredje i samma grupp lägger till att utöver det som tidigare sagts innebär det också professionalism, alla de tankegångar och övervägandena som sker inför alla handlingar som ska leda till bästa resultat för eleven.⁶¹

Lite samma tankegång är även Anna inne på som menar att: ”Det är väl en hjälp att prioritera om man hamnar i en situation när man är stressad, så man vet vilket man ska göra då.”⁶² Hon ser yrkesetik, i vidare bemärkelse, som en guide som ska hjälpa henne i sitt uppdrag. En annan informant ser det som en hjälp att veta hur de olika besluten i skolans värld ska vägas för att på så sätt kunna vara en moralisk kompass för sig själv och eleverna.⁶³

Trygghet är något som är ledordet i grupp b. Där lyfter en informant att det är viktigt att eleven känner sig trygg när hen kommer in i hennes klassrum, att alla ska kännas sig välkomna dit oavsett hur de mår.⁶⁴ För att kunna uppnå denna trygghet menar en annan lärare att förväntan är viktig, det ska finnas en ömsesidig förväntan. Eleven ska inte behöva känna sig orolig för vad som kan komma att ske i klassrummet utan de ska veta att de är trygga där och samtidigt veta att läraren har en förväntan på hen.⁶⁵ Därtill lägger en aspekt att hon tycker det är viktigt att man som lärare är förberedd, för att på så vis kunna ge en hög utbildningsnivå.⁶⁶

Man kan se på dessa svar att det är lite olika saker som lyfts av informanterna, det stämmer även till viss del överens med de yrkesetiska principerna, de innefattar en hel del. Det är inte så mycket substans i de svar som ges utan det är ganska övergripande positiva ord så som trygghet och ansvar. Vidare i samtalen framkommer det inte att någon har en bestämd uppfattning om vad yrkesetiken exakt innefattar respektive utesluter. I samtalen kom det ständigt fram områden som innefattas i yrkesetiken och det skiftade fokus under samtals gång, mycket pga. moderatorns styrning av

⁵⁹ Charlotta, 2019-05-08

⁶⁰ Carola, 2019-05-08

⁶¹ Carin, 2019-05-08

⁶² Anna, 2019-05-02

⁶³ Annika, 2019-05-02

⁶⁴ Britt, 2019-05-03

⁶⁵ Belinda, 2019-05-03

⁶⁶ Bella, 2019-05-03

fokusområde men även till följd av att det är lite diffust att veta exakt vad som innebär i yrkesetiken då de yrkesetiska principerna är tolkningsbara. Yrkesetiken kan, som en informant uttryckte sig, ses som att det är ”lite flum flum” [*skratt*].⁶⁷ Att lärarna inte vet mer tydligt vad yrkesetik innebär eller vad det är kan leda till att det även blir svårt att förhålla sig till den bestämda yrkesetiken då det är ganska vaga svar och tankar. Detta var en bred överblick på frågan vad lärarna själva ansåg vad yrkesetik är, nu kommer deras svar att destilleras vidare in i tematiseringen för att på så vis försöka ge läsaren en tydligare bild av hur de yrkesetiska principerna syns i praktiken hos lärare.

5.2. Lärares samhällsuppdrag

Vad gäller lärares samhällsuppdrag är det en något bredare princip än de övriga vilken hamnar på en makronivå, enligt mig. Denna princip täcker ett bredare perspektiv och innefattas av att ansvara för kommande generations utbildning och fostran. När lärares samhällsuppdrag diskuterades explicit av informanterna kom fokus att hamna på fostran. Troligen för att utbildning är något som nämns under de andra också, vilket gjorde att informanterna var mer benägna att diskutera kring just den delen. Även utbildning på en nationell nivå berörs här nedan då det var något som några av informanterna lyfte.

5.2.1. Fostran

Enligt Charlotta är det fostran som präglar hela skolan, det är konstant fostran enligt henne, även om det är ett uppdrag som hon inte alltid vill ha men tvingas till. Det är allt ifrån att säga åt dem att inte ha sönder skolmaterial till hur man uttryck en åsikt och när man kanske inte behöver uttrycka en specifik åsikt, då någon annan kan ta illa upp. Hon beskriver för eleverna att där de är blir som ett minisamhälle dit alla behöver dra sitt strå till stacken för att det ska kunna fungera.⁶⁸

Ansvar vad gäller fostran stannar inte bara där, det kan vara alltifrån att ge råd i kärleksdilemman till att finnas där för en elev när en nära anhörig har gått bort till att hjälpa motivera med att studera inför glosor. Läraren tvingas ta ett stort ansvar för olika delar i elevernas liv.⁶⁹ Carola lyfter ett exempel då hon var med om att en förälder kom fram till henne efter ett föräldramöte tog tag i hennes arm och berättade att det var mycket för föräldern, sena kvällar och inte så mycket tid till att ta hand om barnet och sa sedan ”du är föräldern för mitt barn Carola, jag hoppas du förstår det” och gick därifrån. Då tog fostran en helt ny roll menar hon. ”Jag tänkte okej, ska det här åläggas mig nu, att ta hand om ditt barn på det emotionella planet, att möta alla dess behov där likväl som jag ska för den grundläggande utbildningen.” Hon menar att det är svårt att dra tydliga gränser för föräldrar samt skolläring vad gäller var deras ansvar slutar.⁷⁰

En annan informant lyfter det faktum att det kan vara lite svårt för lärare att skapa band eller bygga upp fostran när det ligger utanför skolramen. Hon menar att kollegor kan ha lätt för att rynka lite på pannan åt en kollega som anstränger sig för att försöka få ihop klassen, exempelvis som när en lärare anordnade filmkväll med klassen eftersom det behövdes i den klassen då, ”då blir det lite oro

⁶⁷ Berit, 2019-05-03

⁶⁸ Charlotta, 2019-05-08

⁶⁹ Carola, 2019-05-08

⁷⁰ Carola, 2019-05-08

i ledet.”⁷¹ Eller om man skulle hjälpa till att samla in pengar till en skolresa fyller en annan informant på.⁷²

5.2.2. Utbildning på nationell nivå

Överlag diskuteras det mest kring utbildningen på lokal nivå, men några av informanterna lyfter utbildning också utifrån en nationell nivå. Annika lyfter att det är bra att utgå från de nationella proven, ”så vi inte sitter här och yrar utan gör som de säger på Skolverket.”⁷³ Något som de andra i gruppen håller med om. Då utbildningsfrågan är ett av lärarens samhällsuppdrag.

Vidare lyfter en informant att uppdraget som lärare har styrts upp, då det tidigare under ens yrkessamma år lades tid på att ordna basarer, resor och annat som låg utanför undervisningen. Hon menar på att: ”nu har ju styrdokumentet och lagar styrt upp mer att jag ägnar mig åt undervisning och mindre då åt att ordna klassresor. Det tycker jag är bra.”⁷⁴ Anna håller med och lyfter att man kunde ägna sig åt Antiken en hel termin och göra lite som man ville och styrdokumentet hade inte lika hög status då som nu. Vilket de tyckte var roligare, på ett sätt.⁷⁵ Berit lyfter en viss kritik till läroplaner överlag och menar på att det tar cirka 70 år innan de hunnit implementerats överallt och menar att det byts för ofta.⁷⁶

En annan utmaning är att veta hur man ska följa sitt uppdrag i form av betygssättning. Bella berättar om när hon varit iväg på biologinätverk och de diskuterar kring betygssättningen att hon och hennes skola var ensamma om att utgå ifrån kunskapskraven.⁷⁷ Detta var något de övriga också ansåg verkade märkligt att göra, att utgå från förmågor när de ska sätta betyg.

5.2.3. Upprätthålla samhällsuppdraget samt semi-professionen

Något som många lyfter är problematiskt kring samhällsuppdraget är de svårigheterna som finns med att upprätthålla det. Det är både genom fostrandelen som nämnts tidigare, men även utifrån ett större perspektiv. Som Belinda säger: ”Det är ju en större samhällsbild också, att de flesta runt omkring oss har väldigt bra koll på vilka rättigheter man har, men de har sämre koll på vilka skyldigheter de har.”⁷⁸ Det finns en viss frustration hos informanterna kring uppdraget som lärare. Något som Antonia lyfter fram när hon pratar om eleven i centrum är att hon ibland kan uppleva att läraren får väldigt mycket på sitt bord som ska göras för och åt eleverna, eleverna är de som får allt fokus. Även om det så klart är bra att det är så, kan hon ändå uppleva att lärarna glöms bort ibland. Och för att kunna finnas där för eleverna vill hon få verktyg för att kunna vara det och att sätta in stödinsatser där det behövs, men hon upplever att det inte finns någon övergripande struktur eller ett övergripande ansvar för att kunna tillgodose den hjälpen utan det är upp till alla lärare att lösa själva.⁷⁹ Vad gäller att det är elevens behov som är i fokus, ibland på bekostnad av läraren, är något som även Belinda diskuterar kring då hon menar att hon kan uppleva en viss

⁷¹ Carola, 2019-05-08

⁷² Anna, 2019-05-03

⁷³ Annika, 2019-05-02

⁷⁴ Carola, 2019-05-08

⁷⁵ Anna, 2019-05-02

⁷⁶ Berit, 2019-05-03

⁷⁷ Bella, 2019-05-03

⁷⁸ Belinda, 2019-05-03

⁷⁹ Antonia, 2019-05-02

orättvisa i form av att det endast är eleverna som kan bli kränkta. Hon menar att det kan hända att även lärarna blir kränkta i deras yrkesroll då de sitter och planerar en uppgift, ett område som de känner en stolthet för att få genomdriva. Även efter tillsägelser mot en elev så kommer denna och fortsätter med att förstöra och då har hon:

inte rätt att reagera utan då ska jag få tillbaka det istället, det där är något som är intressant tycker jag. För någonstans där så drar det ju igång för det blir lite drevet, och föräldrar idag är inte alltid helt rationella i sitt tyckande och tänkande kring saker.⁸⁰

Carola lyfter också hon problematiken, till ett bredare problem för hela yrkeskåren.

Man kan också koppla det här med yrkesetikerna och alla extrauppdrag man gjort. Man kan koppla det till att föräldrar och skolläring inte riktigt förstår lärares uppdrag och det har mycket att göra med hur synen på lärare har blivit. Färre vill bli lärare, vi har aldrig haft en så här låg grad av ämnesbehöriga och legitimerade lärare. Folk flyr från yrket, folk orkar inte, folk går in i väggen, folk byter jobb. Allt det här går ju att härleda till att det inte finns några tydliga ramar. Man måste börja där, vad är det en lärare ska göra?⁸¹

Liknande tankegångar är även Charlotta inne på ”för då får man också fram en tydligare etisk ram, det sätter på något sätt förutsättningarna för en väl utarbetad yrkesetisk ram.”⁸² De båda två diskuterar kring vad som krävs i yrket för att kunna nå fram till en bra och välfungerande yrkesetik. Jag anser att det är viktigt att man synliggör yrkesetikens ramar, då kan den också få mer status och den blir lättare att efterfölja. Detta för vårdnadshavare och skolläring samt elever.

Grupp c lyfter en diskussion som berör hur samhället ser på läraryrket samt vad journalister gör för att spä på denna negativa bild. En av informanterna är trött på hur journalister ständigt pratar ner och sänker lärares yrkesetik och menar på att de istället hade kunnat vara bättre på att lyfta den och lärare istället.⁸³ Belinda stämmer in:

Man får ju jaga dem om man vill att de ska skriva något positivt om oss, om man anordnar något jättepositivt för hela samhället. Men skulle det vara att lilla Pelle skulle ramla i korridoren så minsann är det någon här på fem minuter och ska ta reda på vad som hände.

Hon menar också att lärare har börjat ta tillbaka sin stolthet, i och med att professionaliteten har ökat inom arbetet.⁸⁴ Vilket även Britt håller med om, en del av det är menar hon på att man tar sitt ämne och sitt uppdrag på allvar och undervisar inte i sådant man inte är behörig inom, även om det skulle vara kul eller kanske enkelt för skolan i form av att slippa anställa ny personal.⁸⁵ Detta var en diskussion som började kring lärares yrkesetik men som istället kom att handla mer om att informanterna ville lyfta kritik till den bilden samhället har av deras jobb. Det hände mer än en gång att informanterna, främst i grupp b, använde diskussion kring yrkesetikerna för att istället diskutera kring sin arbetssituation och samhällets syn på läraryrket.

⁸⁰ Belinda, 2019-05-03

⁸¹ Carola, 2019-05-08

⁸² Charlotta, 2019-05-08

⁸³ Bella, 2019-05-03

⁸⁴ Belinda, 2019-05-03

⁸⁵ Britt, 2019-05-03

Sammanfattningsvis är tydlighet något som mer eller mindre alla informanter efterfrågar i sitt yrke, tydlighet i vad som innefattas i deras uppdrag som lärare samt en tydlighet för vårdnadshavare, skolläda ning samt elever så att alla inblandade vet sina rättigheter och skyldigheter. Vissa lyfte att fostransuppdraget var mer än vad som önskades ibland, detta var främst från grupp c där de alla är relativt nyexaminerade. Samtidigt som ett par önskade att Skolverket hade än mer styrning. Denna princip är lite bredare och mer tolkningsbar än de andra, vilket framkom i bakgrunden. Det saknas tydliga punkter kring denna princip vilket gör att det kanske snarare handlar om att reflektera över samhällsuppdraget i relation till principerna och vilka förutsättningar som krävs för en fungerande yrkesetik i praktiken. Vilket också är vad informanterna har lyft.

5.3. Att upprätthålla lärares yrkesetik

Här nedan kommer informanternas utsagor kring upprätthållandet av lärares yrkesetik presenteras. Samtidigt som det fått en egen kategori är det något som syns i alla de olika kategorierna, för när lärarna exempelvis sätter eleven i centrum eller tar ansvar för fostran och utbildningen för eleverna så upprätthåller de även yrkesetiken. Därför hamnar fokus under denna kategori på när de menar att det är utmanande att upprätthålla yrkesetiken exempelvis när de hör om en kollega som uppträtt på ett oetiskt sätt.

5.3.1. Upprätthållandet i förhållande till kollegorna

En av informanterna lyfter det faktum att det kan vara svårt för lärarkåren som helhet att dra gemensamt mot samma mål då det finns ett stort åldersspann mellan lärare. Något som hon upplever som normalt, eller vanligt ”tugg” bland eleverna kanske en äldre kollega upplever som något fel eller kränkande. Det är tolkningsbart helt enkelt vilket gör det svårt för lärarkåren att ”lägga ribban och kunna gå åt samma håll.”⁸⁶

En av informanterna upplever att hennes kollegor inte alltid är särskilt etiska vilket leder till att inte hon heller är det alla gånger:

Carola: Det här är ju utifrån snacket man hör i personalrummet och det här är något man hör varje dag. ”det är klart att denna elev presterar så, kolla bara på hur hen betar sig”. Att till och med lärare tillåter sig att släppa på de här principerna, det är lite farligt kan jag tycka.

Moderator: Hur gör du då?

Carola: Jag agerar ju tyvärr inte, det är lätt att man följer med, för det blir ett sätt att släppa på det hela. Men det är ju inte yrkesetiskt korrekt någonstans.⁸⁷

Detta är inget som någon annan lyfter som en upplevd problematik på deras nuvarande arbetsplats. Här kan man se att läraren går emot yrkesetiken då hon inte står upp för eleverna när det egentligen krävs av henne. Däremot lyfter en informant att hon upplevt på andra skolor där det inte varit så bra etiskt klimat bland kollegorna och har i de fallen sagt till. Kanske inte just i situationen men en stund efter. En anledning till detta tror Annika och Amanda har att göra med att det är så pass sällan som man ser eller möter sina kollegor, ”vi är ju så ensamma i vårt klassrum, jag vet inte vad någon annan gör eller säger, eller så.”⁸⁸ Även om jag förstår hur de resonerar skulle det vara

⁸⁶ Carola, 2019-05-08

⁸⁷ Samtal mellan Carola och Moderator, 2019-05-08

⁸⁸ Amanda, 2019-05-02

intressant att höra hur de ser på det som det som Carola lyfter ovan, samtalet kring eleverna exempelvis.

Något som de flesta lyfter som vanligare situationer där de tvingas ta ställning gentemot en kollega är när elever kommer och klagar på eller berättar om hur en annan lärare har varit mot dem i ett sammanhang där de själva inte varit närvarande. Förutom i fall där det handlar om att säga till att det är för mycket prov under en vecka eller liknande, då är det inga svårigheter. Antonia beskriver exempelvis om när hon varit med att det lyfts kritik mot en kollega under utvecklingssamtal hur hon tycker det är svårt att hantera de situationerna.⁸⁹ För som Annika säger ”de är ju bara barn”⁹⁰, samtidigt menar Antonia att hon då försöker hänvisa till den specifika läraren och att inte själv fastna i det samtalet då hon tycker att det är lätt att saker och ting missuppfattas. Att hon då har sagt något om en annan lärare som vårdnadshavarna och eleverna misstolkar, därav att hon försöker låta bli i den mån det går.⁹¹ Ett intressant förhållningssätt enligt mig då det nästan låter som att informanten lite vill skydda sig själv i den mån det går. Alternativt vill undvika ta i saker som hon ändå kommer hänvisa vidare till rektorn exempelvis.

Anna menar på att man däremot måste agera när något sägs om en annan lärare på ett utvecklingssamtal, om en elev lyfter att det är för högt tempo eller om en lärare inte lyssnar, då får man ta det med den läraren. ”Annars gör man inte sitt eget jobb.”⁹² Annika håller med och menar än en gång ”Det är ju barn, man får komma ihåg det, det är barn som ber om hjälp. Man får inte bara skydda de vuxna.”⁹³ Vilket Anna instämmer i.

Annika menar på att det är svårt att veta hur hon ska agera när eleverna pratar om en annan kollega och hon känner sig bakbunden då hon upplever att det är ”jättesvårt att gå till en kollega och berätta, ”jag har hört det här”, så då brukar jag istället hänvisa till rektorn. Man vet ju att eleverna också ibland går igång och kanske kritiserar när det inte behövs.” Hon menar därför på att det kan bli komplext och bör därför ligga på rektorns ansvar.⁹⁴ Något som även Berit tar upp, att man får hjälpa eleven gå till rektorn om en elev har upplevt att en lärare gjort något fel eller oetiskt.⁹⁵ Dessa är inne lite på samma tankespår som Antonia var tidigare, att de inte anser/tror att det ligger på deras ansvar utan rektorns. Vilket är en missuppfattning utifrån den yrkesetiska principen som säger att man visst ska ingripa om en kollega uppträder på ett sätt som kan vara kränkande för en elev.

Anna berättar om att det kan vara svårt att hantera när man har en kollega som man inte riktigt samspelar med och som då kanske säger lite konstiga saker under ett föräldramöte eller så, att hon då fått gå in och rädda upp situationen. Med reservation för att hon skulle ha bättre yrkesetik, men ibland behövs det menar hon på.⁹⁶

⁸⁹ Antonia, 2019-05-02

⁹⁰ Annika, 2019-05-02

⁹¹ Antonia, 2019-05-02

⁹² Anna, 2019-05-02

⁹³ Annika, 2019-05-02

⁹⁴ Annika, 2019-05-02

⁹⁵ Berit, 2019-05-03

⁹⁶ Anna, 2019-05-03

Vidare menar Anna på att det har hänt att hon varit med om situationer där det har varit på väg att gå överstyr mellan en lärare och elev och att hon då istället valt att ta med sig eleven därifrån för att på så sätt avvärja eventuell konflikt. Hon är medveten om att det är en subjektiv känsla men att hon ändå valt att agera så.⁹⁷ Britt berättar om en situation som tangerar på det som Anna beskrev, men där var det istället hon som gick in och bröt mellan två elever där den ena slog den andra:

Jag går emellan och särar på dem, tar tag i och bara vrålar ”är du dum i huvudet” och puttar undan, ”vad gör du?!”. Då kom en annan kollega och sa, säg inte så utan uttryck dig istället ”du betar dig sjukt dumt”, att beteendet är dumt.

Det var skönt för Britt att få höra och det gjorde att hon tänkte efter hur hon faktiskt uttrycker sig gentemot elever.⁹⁸ Här lyfts ett tydligt exempel när en annan lärare har gått in och ingripit då Britt uppträdde kränkande mot eleven. Charlotta beskriver att hon delar den upplevelsen på sin arbetsplats, att det är något som hon och hennes kollegor arbetar med. Att de går in och coachar varandra vad gäller deras bemötande med eleverna. Hon berättar:

Det kan vara allt ifrån att gå in och säga ifrån när det varit fysiska kränkningar att man inte får ta i eleverna utan man ska använd dig av ett lågaffektivt bemötande istället till när det handlar om föräldrakontakten du behöver ta ett samtal med den vårdnadshavaren idag.

Charlotta fortsätter med att det finns en kultur på hennes skola att man vågar utmana varandra, i positiv bemärkelse. Hon lyfte även hur hon som relativt nyexaminerad i sådana situationer ofta tar ett steg tillbaka och låter de mer erfarna få leda.⁹⁹ I motsatt situation var Carola med om att en mer erfaren lärare varit oetisk i verbal mening mot några elever och berättade det för henne, då kände hon inte riktigt att hon hade den befogenheten eller modet att säga till sin äldre kollega utan då vände hon sig istället till skolledningen. Vilket hon dock känner att hon ångrar i efterhand, att inte hon tog upp det med sin kollega.¹⁰⁰

Ett annat exempel som lyfts fram var när en av informanterna var på klassresa och hennes kollega drack vin, då upplevde hon att det var lite lättare att säga till, även om det var övernattnings så var det inte på sin plats att dricka vin.¹⁰¹

Belinda tar upp vikten av att upprätthålla kollegialitet och vikten av att:

aldrig hänga sin kollega framför eleverna ”det vet ja, hon är alltid sån där”, så skulle man ju aldrig säga oavsett vad. (...) Där måste vi ju hålla varandra, det är precis på samma sätt som vi känner att man vill ha en chef som håller en om ryggen. Ibland gör man ju misstag, vi är bara människor. Men att man också kan få chansen att ge en förklaring, eller i det fallet få ett vettigt samtal om det. För det är ju rätt lätt hänt att man kan ta det fel.¹⁰²

⁹⁷ Anna, 2019-05-03

⁹⁸ Britt, 2019-05-03

⁹⁹ Charlotta, 2019-05-08

¹⁰⁰ Carola, 2019-05-08

¹⁰¹ Anna, 2019-05-02

¹⁰² Belinda, 2019-05-03

Det har också att göra med hur väl man känner sin kollega tänker Berit, då hon menar att ofta är det att eleverna har missförstått situationen och har en tendens att förstora upp saker och ting.¹⁰³ Då är det viktigt att bena ut situationen för att se vad som egentligen hänt, beroende på vilken klass det är kan man också tyda/räkna ut en del av vad de sagt menar Bella på, då man känner dem så pass väl.¹⁰⁴ Här kan man se en skillnad från hur de diskuterade i grupp a då de lyfter att man inte alltid kan lita på det eleverna säger och att de kanske förstorar upp saker och ting. Medan de i grupp a lyfte att det är viktigt att lyssna på eleverna då de är barn och att deras upplevda känslor är viktiga att lyssna på.

Bella är skeptisk till om det är hennes uppgift som kollega att gå och säga till en annan kollega om en elev skulle komma och säga att en annan lärare gjort något fel, hon menar att det är något som en chef ska göra. Annars kan det göra att relationen mellan henne och kollegan kan få sig en törn ”här kommer hon och ska mästra mig. Eller hon har ju ingen aning om vad som hände, då är det ju bättre att ha någon ovanifrån som tar i det.” Annars kan det också användas som ett verktyg av eleverna för att få lärarna emot varandra är hon rädd för.¹⁰⁵ Till det fyller Berit i med att hon har en känsla av att på deras arbetsplats är det inte några dumma/oetiska lärare som arbetar, då skulle man reagera annorlunda, om någon skulle vara fysisk eller så exempelvis. Samtidigt som hon är lite skeptisk till att det är lätt att bli anklagad av elever, vilka inte alltid är rättvisa då de har en tendens till att överdriva en beröring på en axel till ett slag eller nyp. Och att man därför inte heller kan ”hoppa på tåget” direkt när eleverna anklagar en elev för något.¹⁰⁶ Något som Carin också kan uppleva är att man har en lojalitet mot sina kollegor och de är ju vänner och man blir väldigt tajt med dem när man arbetar ihop dagligen. Det kan då bli väldigt obehagligt om man skulle få en dålig relation till dem. Exempelvis genom att läxa upp dem eller liknande som lämnar en bitter eftersmak i relationen.¹⁰⁷

5.3.2. Hur lärare arbetar med yrkesetik

Det är ingen av informanterna som diskuterar kring yrkesetik i sitt arbete. Anna minns att de gick på fortbildning och diskuterade olika dilemman utifrån yrkesetik när den kom fram. Men att det sen gick över och att man nu mer pratar om digitaliseringen och läroplan.¹⁰⁸ Annika fyller på med att när det kommer en ny pålaga eller lag så ska det implementeras i skolan, det är lite som olika trender som kommer fram. Hon fick dock en brun lite folder som hon har kvar men inte någon utbildning kring det.¹⁰⁹

Antonia lyfter att även om hon mötte det i sin utbildning på högskolan var det ändå svårt att ta till sig då yrket och yrkesetiken låg framför henne. Medan hon menar på att det skulle vara lättare att diskutera kring det nu då hon har faktiska egna exempel på situationer och liknande. Det hade blivit tydligare, även om hon önskade att fler diskussioner liknande den som framkom i fokusgruppsintervjun skulle föras.¹¹⁰ Liknande tankar lyfter Carola ”Det här är något jag vill ta med

¹⁰³ Berit, 2019-05-03

¹⁰⁴ Bella, 2019-05-03

¹⁰⁵ Bella, 2019-05-03

¹⁰⁶ Berit, 2019-05-03

¹⁰⁷ Carin, 2019-05-08

¹⁰⁸ Anna, 2019-05-02

¹⁰⁹ Annika, 2019-05-02

¹¹⁰ Antonia, 2019-05-02

mig och diskutera med mina kollegor nu. Att det finns så handfasta punkter, det hade jag ingen aning om.”¹¹¹ Det är intressant att se hur dåligt insatta informanterna är kring de yrkesetiska principerna.

Charlotta menar på att hon och hennes kollegor har diskuterat frågor kring de olika yrkesetiska principerna men aldrig utifrån perspektivet att de ska diskutera yrkesetik.¹¹² Något som även Carin känner igen sig i, att det är något som de diskuterar runt, ofta när det gäller arbetsfördelning och arbetsbelastning.¹¹³ Något som de övriga i fokusgruppen håller med om och Charlotta menar på att genom en förtydning i form av arbetsbeskrivning så skulle man dels som lärare veta vad man förväntas göra dels skulle övriga som möter läraren veta vad man kan förvänta sig av denna.¹¹⁴

En annan informant menar på att de enda två gånger som hon har diskuterat yrkesetik, explicit, är när hon varit VFU-handledare två gånger, för då tvingades hon diskutera det utifrån högskolans matriser. Då blev hon ”medveten om hur lite man egentligen pratar om det kollegor sinsemellan.”¹¹⁵

Charlotta menar på att ”en välfungerande och välmående person som åker till jobbet har också lättare att hålla sig till yrkesetiska principer. Det påverkas. Att man mår bra psykiskt, att man känner inte känner sig stressad. Då kan man göra mer välvägda val.” Vidare menar hon på att det är viktigt att gå kunna gå in och ur flera olika roller, alltså mellan att vara humoristisk, arg eller besviken exempelvis och samtidigt ha kontroll över dessa skiften så att det inte sker i affekt.¹¹⁶ Något som Carola känner igen sig i, att upprätthålla sin yrkesetik genom att inta olika roller och inte bli alltför emotionell. Som hon säger: ”när yrkesetiken inte har så tydliga ramar då skapar jag olika personligheter för att kunna gå in i olika situationer (...). Det är det enda sättet att orka med och kunna vara professionell och upprätthålla någon form av yrkesetik.”¹¹⁷ Just vad gäller det psykiska välmåendet och hur det påverkar lärarens möjlighet att upprätthålla yrkesetik är något som lyfts av några av informanterna men som jag haft svårt att finna i min tidigare forskning. De informanter som diskuterar det lyfter psykiskt välmående som en nödvändighet. Samtidigt är det intressant att se informanterna samtala om yrkesetik och vad som krävs för att kunna upprätthålla dem när de inte riktigt är insatta i de yrkesetiska principerna. Eller som en av dem tidigare sa att hon inte hade en aning om att de fanns.

I en av grupperna diskuterade de avsaknaden av diskussion kring yrkesetik. Att man skulle vilja kunna diskutera fritt kring det men även kunna ta hjälp av varandra. Det är något som Antonia upplever att lärare generellt är dåliga på. Man håller det för sig själv istället för att öppna upp och diskutera ”varför gör du på det här sättet? Jaha, jag gör så här istället”.¹¹⁸ Annika instämmer och menar på att det är krävande att hålla igång relationer till ca 25 ungdomar samtidigt och ibland blir det fel, då skulle hon vilja att man gjorde mer som kuratorer eller psykologer gör exempelvis, där man har speglingssamtal eller debriefings. ”Ibland går jag hem och är alldeles liksom, ‘åh shit varför

¹¹¹ Carola, 2019-05-08

¹¹² Charlotta, 2019-05-08

¹¹³ Carin, 2019-05-08

¹¹⁴ Charlotta, 2019-05-08

¹¹⁵ Carola, 2019-05-02

¹¹⁶ Charlotta, 2019-05-08

¹¹⁷ Carola, 2019-05-08

¹¹⁸ Antonia, 2019-05-02

gjorde jag så', nu mår jag dåligt. Där skulle jag behöva lite mer stöd av kollegor eller rektorer, att bearbeta hur jag hanterar tuffa situationer.”¹¹⁹ De efterfrågar handledning i etik och ledarskap, de upplever att de skulle behöva det för att kunna hantera det vardagliga arbetet på ett bättre sätt samt på ett mer korrekt sätt.

Sammanfattningsvis upplever lärare att det är svårt att säga åt en kollega om det kommer elever och säger åt dem att en annan lärare gjort något som kan tolkas som oetiskt. Vid situationer där det snarare handlar om arbetsbörda eller organisatoriska exempelvis för många prov på en vecka är det däremot lättare samt om en kollega är med och ser situationen, då blir det lättare och mer självklart att gripa in. Istället skickar man hellre eleverna vidare till rektorn, dels för att de upplever att de är mer lämpad, dels upplever de att det inte tillhör deras ansvar riktigt och ibland vågar man inte själv helt enkelt. Att diskutera yrkesetik var något mer eller mindre alla var positiva till att göra och de flesta kände att det är något man gör på tok för lite, i vissa fall aldrig.

5.4. Läraryrket och den professionella yrkesutövningen

Att utöva sitt arbete på ett professionellt sätt kan innebära flera saker. För lärarna handlar det mycket om att ge eleverna rätt undervisning. Något mer som kom fram under intervjuerna var även hur de jobbar med övrig personal i ämneslaget, arbetslaget och på skolan för att på så sätt stärka undervisningen. Även hur informanterna tar till sig aktuell forskning både inom sitt ämne och inom pedagogik lyfts här.

5.4.1. Att ta hjälp av andra kollegor samt hjälpa dem

Annika beskrev hur hon har lärt sig att ta hjälp av andra kollegor och sakkunskaper av andra när det behövs och verkar lämpligt:

Annika: Det finns ett annat synsätt som säger att det är viktigt att reda ut alla konflikter och prata om allt å, men jag har också lärt mig med tiden att ta hjälp av andra professioner på skolan. Jag hinner inte allt själv. Och jag är rätt bra på SO-grejer, men det finns kuratorer, skolsköterska, det finns stödpersoner på RC. Man måste ta hjälp av dem.

Anna: Det är ju yrkesetik.

Annika: Så man kan fokusera på sin roll.

Anna: Det är yrkesrätt, att välja att göra rätt saker, lägga sin egen tid på rätt saker. Är det jag som är mest lämpad till att göra detta, eller finns det någon annan? Det är ju också yrkesetik.

Amanda: Och att få hjälp med det då tänker jag.

Anna: Ja, att man tar hjälp när man känner man inte behöver.

Amanda: Ja och att man får hjälp. När man ber om det.

Moderator: Att du får hjälp när du ber om det, att skolan backar dig?

Amanda: Ja för det är ju det som är den stora utmaningen, tiden, det är ju tiden vi sitter å. Det vi ska fajtats med. Tiden. Man kan inte lägga kanske halva lektionen på

Annika: Att reda i något

Amanda: Nej, var ska man få den lektionen?

Annika: Nej precis.

Amanda: Det är nog tiden som är utmanade. Att hinna göra allting rätt.¹²⁰

¹¹⁹ Annika, 2019-05-02

¹²⁰ Samtal I grupp a, 2019-05-02

Här kan man se hur de tillsammans diskuterar fram och lyfter hur man kan underlätta för sig själv samtidigt stärka sin yrkesroll och sitt sätt att utöva yrkesetiken och därigenom göra lektionerna bättre för eleverna. Samtidigt som de diskuterar en viss problematik i form av när det sker en situation under en lektion och den stress som uppkommer därigenom då de inte vill missa undervisningstillfälle utan kunna upprätthålla deras utbildningsuppdrag. Man kan se att det blir en konflikt mellan principerna att upprätthålla samhällsuppdraget när det sker en konflikt och att skydda den/de individer som kan komma till skada samt att sätta elevers lärande i fokus. De söker en kongruent lösning men har inte riktigt redskap för att kunna nå den bästa tänkbara lösning.

Ett annat exempel på att använda sig av övrig personal är Antonia som lyfter att de använder sig av resurscentrumet på skolan, dit antingen elever kan gå under lektionstid med anledning av att de mår bättre eller att de presterar bättre där. Alternativt att de bara går dit eller har anpassad skolgång då man kan plocka bort vissa ämnen för eleven. Detta är något som hon menar på verkligen är att sätta eleven i centrum, att plocka in experthjälp där det behövs.¹²¹ Vilket är att ”anlita annan sakkunskap för att vid behov hjälpa eleverna.”¹²² Även om handlingen snarare handlar om läraryrket och den professionella yrkesutövningen blir menar Antonia på att det är att sätta eleven i centrum.¹²³ Vilket man förvisso kan tycka att man gör också då man uppfyller ”ta ansvar för elevernas kunskapsstillväxt” genom att göra så. Alltså kan man även se här hur två principer blir gällande på en och samma situation, även om det inte uppstår en konflikt, här sker en så kallad kongruent lösning.

Anna skulle vilja att det var mindre prestige inom läraryrket och att lärare vågade/såg nyttan med att ta hjälp av andra yrkeskårer, skolpsykologen exempelvis, istället för att tro att man ska kunna lösa allt själv. Hon berättar om att hon själv nyligen hade en sakkunskap expert på en av sina lektioner där det inte blev precis som hon tänkt sig och planerat och de hann inte riktigt med det som var tanken. Då diskuterade Anna sedan med experten om hur lektionen var. Där hon berättade för Anna att en teori säger att du kanske inte kunde förvänta dig att de skulle kunna prestera och orka med denna uppgift med tanke på att det är fredag och det är på eftermiddagen. Då menade hon på att Anna inte behövde lägga det på sig själv, ” ‘nahe, behöver jag inte lägga det på mig själv heller? Pga. Att det var de som var, nej men okej vad skönt! ‘Bara att få sådana olika tankestrategier, att detta var en omöjlig situation för dem.”¹²⁴ Det är som att det var skönt för henne att få ett kvitto på, ett expertutlåtande, att det kan inte alltid vara helt perfekta lektioner och att det är okej. Något som Annika diskuterade kring tidigare då hon pratade om hur man gör inom andra professioner för att stärka anställda. Här lyfter de hur de skulle kunna arbeta mer yrkesetiskt, genom att anlita sakkunskap för att hjälpa eleverna när det behövs. Även om de inte riktigt diskuterade det utifrån yrkesetik i samtalet är det ändå så.

Britt menar på att hon tycker det är synd att de inte delar med sig mer av hur de arbetar till varandra. ”För vi kommer alltid till den punkten att vi pratar om allt annat än just hur min goda lektion var. Vad var det som gick så jäkla bra eller dåligt. Sånt kommer vi aldrig till nästan.” De andra håller med och menar på att de diskuterar mer organisatoriska och praktiska saker, som städning. Britt

¹²¹ Antonia, 2019-05-02

¹²² <https://www.lararforbundet.se/artiklar/yrkesetiska-principer-for-larare>

¹²³ Antonia, 2019-05-02

¹²⁴ Anna, 2019-05-02

hade gärna sett att de gjort mer skolutvecklingsprojekt, systematiskt kvalitetsarbete, så som *lesson study*¹²⁵ då de kan lära sig mer om lektionsuppbyggnad eller pedagogiska trix.¹²⁶ Bella lyfter att det är något som de provade året innan, att gå igenom pedagogiska planeringar och prov med varandra, hur de tänkte och vad de kunde utveckla osv.¹²⁷ Problemet med att dela med sig av pedagogiska planeringar och liknande är att man ofta är upptagen med sin egen planering och inte särskilt mottaglig för andra idéer även om de är bra, enligt Berit.¹²⁸

Det är något som de i grupp a också skulle vilja göra oftare även om de brukar dela med sig av uppgifter som de anser funkar bra, ”de goda exemplen på lektioner”.¹²⁹ De har en stående punkt under deras ämneslagsmöten som har med pedagogiska tips att göra. Då de tycker det är kul att höra vad andra gjort samtidigt som de slipper uppfinna hjulet på nytt var gång. Även om de är eniga om att detta nyttjas på tok för lite. Vilket skulle innebära att de följer yrkesetiken bättre.

Britt lyfter att det skett en positiv förändring genom införandet av legitimation i yrket. Som hon säger:

Jag som inte har mer än fem poäng i biologi, ska inte undervisa i det. För annars så förminskar jag lite den som har rätten att undervisa i det. Det är att det ska vara rätt person på rätt position, det höjer statusen. Det är inte så enkelt att undervisa i biologi, även om jag tycker det är världens roligaste.¹³⁰

Då denna princip innefattar att respektera kollegors kompetens är det viktigt att ta ansvar och inte arbeta med sådant som någon annan istället bör göra.

5.4.2. Aktuell forskning och beprövad erfarenhet

En allmän uppfattning kring att ta till sig aktuell forskning och beprövad erfarenhet inom sitt område är att man önskar man gjorde det oftare och i större utsträckning, ibland utan att vara medveten att det är det man efterfrågar. Anna är inne på att hon önskar, som lyftes tidigare, att man kunde ta till sig dels extern hjälp när det behövs dels forskning kring hur barn/ungdomar fungerar och gruppdynamik:

Men att det är en grupp, när man jobbat många år så ser man ju att det sker återkommande saker, det är inte en hemlighet och alla är inte överens i en grupp, det blir grupperingar osv. Hur man hanterar det för att öka motivationen och skapa, lyfta de goda ledarna. Dit borde vi nästan ha kommit.¹³¹

Annika fyller på med att det är tiden som inte räcker till vilket Anna håller med om. Jag som moderator kollade med dem om jag förstått det hela rätt, ”det är ju lite forskning ni efterfrågar, hur man tillämpar forskning samt beprövad erfarenhet?”¹³² Vilket det var.

¹²⁵ *Lesson study* är en skolnära forskningsmetod som innebär att en grupp lärare samarbetar och tillsammans planerar en lektion, vilken de sedan utför en och en medan de andra studerar och observerar hur lektionen går. För att att därefter utvärdera.

¹²⁶ Britt, 2019-05-03

¹²⁷ Bella, 2019-05-03

¹²⁸ Berit, 2019-05-03

¹²⁹ Anna, 2019-05-02

¹³⁰ Britt, 2019-05-03

¹³¹ Anna, 2019-05-02

¹³² Kjellberg Jimmi, 2019-05-02

Amanda tycker att de tidigare har läst litteratur knuten till ämnet, pedagogik inom SO under och till ämneskonferensen för att stärka kvalitén. Något som hon nu efterfrågar. Hon menar på att det istället blir diskussioner kring praktiska saker som de fastnar i under konferenstiden vilket är synd.¹³³

Ett par informanter lyfter att de fördjupar sig i sitt ämne genom exempelvis olika vetenskapsprogram eller Youtube, även om det inte är forskningsbaserat alla gånger, vilket de är medvetna om, baseras det ofta på vetenskapliga resultat så som dokumentärer. De ser det som en möjlighet för dem att förkovra sig i sitt ämne samt hitta kanaler för att öppna upp lärandet för eleverna. Carola menar på att läraryrket till viss del handlar om att:

Inse att det inte är ett yrke. Det blir en livsstil. Hela tiden jobbar man med kunskapsinhämtning, det kan vara dokumentär eller om jag läser en bok och hela tiden hittar man något som man kan basera sin undervisning på. Sen om den är baserad på forskning eller liknande, det är inte 100 % klart.¹³⁴

Ett annat forum där man kan inhämta aktuell forskning menar Anna på är de pedagogiska magasinerna som Lärarförbundet har samt lärartidningen.¹³⁵ Bella lyfter att det finns fortbildning på Upptech för lärare¹³⁶, samt menar en annan att det finns kurser på högskolan som man kan ta till sig¹³⁷, vilket dock ingen av dem verkar göra. Alla lyfter snarare möjligheterna som finns. Det blir inte direkt någon diskussion kring ansvaret de har att utveckla sin kompetens.

Några av informanterna lyfter att de upplever att det saknas tid till att kunna utföra sitt uppdrag vad gäller att ta till sig forskning och beprövad erfarenhet på bästa sätt. Detta är något som jag lyfter i den avslutande reflektionen, vems ansvar det är att upprätthålla yrkesetik. Här kan man se att en stor del av informanterna menar på att det inte finns tillräckligt med tid att utföra en av principerna och därmed upprätthålla yrkesetik. Detta hänger även ihop med vad de lyft tidigare angående att lyfta statusen på yrket, då kanske en större tillämpning av exempelvis forskning och beprövad erfarenhet skulle kunna hjälpa i den processen. Carola menar att enda gången som det egentligen blir av och på riktigt ”är när skolledningen bestämmer sig för ett projekt, nu ska vi fördjupa oss i betygssättning, nu ska vi fördjupa oss i konflikthantering osv, men då kan det också vara baserat på populärvetenskap.”¹³⁸ Charlotta upplever också hon en avsaknad av vetenskaplig kunskapsbas kring lärande, och upplever som Carola att det är mer när det kommer till det systematiska kvalitetsarbetet som detta sker.¹³⁹ Något som även Carin upplever att de har på hennes arbetsplats i form av lärgrupper då de besökt varandras lektioner med fokus på digitalisering och visualisering. Något som kom från Skolverket.¹⁴⁰ Samtidigt menar Charlotta på att hon inte har sett detta som en separat sak inom yrkesetik, utan snarare att det har innefattats av lärandet i centrum.¹⁴¹ Samma sak upplever de i grupp b, där de också lyfter att de arbetar med läromoduler där det tidigare var fokus på matte och no, där Berit handledde de andra, utifrån forskningsbaserad kunskap från

¹³³ Amanda, 2019-05-02

¹³⁴ Carola, 2019-05-08

¹³⁵ Anna, 2019-05-02

¹³⁶ Bella, 2019-05-03

¹³⁷ Britt, 2019-05-03

¹³⁸ Carola, 2019-05-08

¹³⁹ Charlotta, 2019-05-08

¹⁴⁰ Carin, 2019-05-08

¹⁴¹ Charlotta, 2019-05-08

Skolverket. Även dem har nu gått över till att jobba med moduler kring IT istället. Yrkesetik tenderar snarare till att kunna upprätthållas när ledningen av en händelse presenterar uppdrag för dem som innefattar någon av principerna.

Berit har lärt sig att ”inte hoppa på första bästa trend”¹⁴², något som även Belinda instämmer i; ”utan man får ju också vänta lite, så man inte kör i diket varje gång det kommer något nytt. Som är vanligt att man gör.”¹⁴³ Vidare säger Berit:

Det låter intressant, för att bedriva, utveckla. Och utveckling har ju skett hela tiden. Frågan är ju om det blir bättre. Jag menar om man tänker PBL [problemlösningsbaserat lärande] som var på 90- och 2000-talet hela tiden. Då kunde man säga att man utvecklade sin kompetens inom det. Men sen, var det så himla bra? Sen kom. Och sitta att skriva lokala kursplaner, var det så himla bra? Nej. Och nu har de börjar de ju prata om att elever på högstadiet ska analysera. Nej hjärnan är ju inte anpassad på det stadiet, de borde ha mer kunskapskrav. Så vi kan ändra oss vi är bra på det. Men frågan är, blir det bättre?

Vidare diskuterar de i grupp b att sen kom *the big five*¹⁴⁴ som alla andra lärare hoppade på, men då hade de is i magen och struntade i det och var istället lite passiva kring det. Dessutom var det mer inriktat till SO-lärare. Dylan Williams är som Berit kallar honom ”jag måste bara lyfta mitt hatobjekt, eller hatobjekt är väl en överdrift men Dylan Williams.”¹⁴⁵ Hon är kritisk till att alla hyllar honom nu, med hans strategier med bl.a. glasspinnar i klassrummet som metod. ”visst kan det vara bra där han har gjort sin undersökning, i England på 12-åringar, men vad är det som säger att det skulle funka i Sverige på högstadiet bara för det?”¹⁴⁶ Britt berättar om när hon träffade Williams och sa att han själv då berättade att många gör fel som tar alla hans idéer och kör konceptet rakt av, han själv menar på att man ska plocka ut det som läraren anser bra och göra det någon gång när det passar, så som exit tickets exempelvis.¹⁴⁷ Det framkommer en ganska tydlig skepsis mot forskning från gruppen överlag, kanske främst från Berit. De lyfter det dock utifrån erfarenheter av att de varit med om när något nytt införts som sedan visat sig inte fungera så bra. Det rimmar dock inte så väl med den etiska principen om att följa den vetenskapliga utvecklingen och bedriva sin undervisning därefter, dock kan det stå i kontrast till vad som vidare står under samma princip att lärare ska ställa sig mot utvecklingstendenser som kan skada eleverna. Jag skulle inte påstå att det skulle kunna skada eleverna att använda sig av *the big five*, däremot skulle man kunna argumentera för att det kan skada elevernas kunskapsutveckling. Däremot är detta ingen diskussion som förs i gruppen utan det är mer av ett allmänt förhållningssätt till forskning som de lyfter som inte stämmer så bra med de etiska riktlinjerna.

Anna ser positivt på forskning och menar att forskning kring bildstöd och andra pedagogiska hjälpmedel inte fanns förr, särskilt inte när hon var ny i yrket på 90-talet. Medan det nu finns väldigt mycket forskning kring det att tillgå, exempelvis av John Hattie, och nu handlar det snarare i hennes

¹⁴² Berit, 2019-05-03

¹⁴³ Belinda, 2019-05-03

¹⁴⁴ De fem förmågor som utgör grunden för målen i kursplanen vad gäller SO, analysförmåga, kommunikativ förmåga, förmåga att hantera information, begreppslig förmåga och metakognitiv förmåga. https://sv.wikipedia.org/wiki/Samh%C3%A4llsorienterande_%C3%A4mnena#F%C3%B6rm%C3%A5gor (hämtad 2019-06-12)

¹⁴⁵ Berit, 2019-05-03

¹⁴⁶ Berit, 2019-05-03

¹⁴⁷ Britt, 2019-05-03

dagliga verksamhet om att implementera forskning, hur gör man för att få eleverna att se orsak – verkan osv.¹⁴⁸ Forskningen finns där ute och ansvaret ligger hos Anna att implementera detta i hennes undervisning menar hon på.

Sammanfattningsvis kan man säga att lärarna upplever att de gärna skulle vilja samarbeta mer med varandra och lyfta de goda exemplen för att underlätta för varandra, men det är inte alltid att det hinns med. Vidare upplevs det som att det ibland är lite prestige inom yrket och att man borde ta till hjälp när det behövs, av experter eller andra kollegor. Lärarna kan inte göra allt och de förväntas inte heller kunna göra allt. Vad gäller att ta till sig forskning är de flesta överens om att det är positivt och viktigt, men det finns inte riktigt tid till det. Dock menar några att det är viktigt att vara kritisk till forskning och inte bara hoppa på första bästa nya forskning. Däremot är det viktigt att skilja på att bara vara kritisk utan en tydlig grund, vilket snarare kan leda till faktaresistens, än att problematisera forskning. I samtalen blandas även forskning och pedagogisk skolbildning där de ibland kanske ifrågasätter pedagogiska metod eller skolbildning men refererar till forskning och vice versa. Det visar sig dock att det är vanligare att bilda sig på fritiden, genom Youtube och tidskrifter exempelvis. Även vad gäller denna princip spelar ledningen en viktig roll då informanterna menar att när ledningen har lyft något projekt har det ofta varit med bra resultat och det är då som lärare får tiden till att kunna förkovra sig i forskning och beprövad erfarenhet och därigenom tillämpa yrkesetiken.

5.5. Eleven i centrum

Att sätta eleven i centrum innebär dels att skydda dem dels att ta ansvar för deras kunskapstillväxt vilket kommer att lyftas under detta avsnitt. Konflikten mellan individ och kollektiv är något som aktualiseras i detta avsnitt. Extra anpassningar både vad gäller kunskapsmässiga och extra anpassningar i form av att man har olika relation till olika elever allt ifrån vid tillsägelse till att inte ställa frågor till de som inte önskar det.

5.5.1. Ta ansvar för elevernas kunskapstillväxt

Vad gäller eleven i centrum är elevens tillväxt kunskapsmässigt en stor del, något som Belinda är inne på, vikten av att jobba för att alla ska nå så långt som möjligt:

När man väl lär känna en elev på höstterminen kanske i sjuan så på något sätt utformar man en treårsplan för alla elever. Just hur man ser vilken nivå de börjar på. Det handlar väl mer om att man jobbar utifrån deras förutsättningar för att få alla att kunna nå så långt som möjligt, även om alla inte kan nå lika långt.¹⁴⁹

Anna och Annika diskuterar kring hur man gör i en grupp när det uppstår konflikter eller incidenter i klassrummet och hur de menar på att rätten till lärandet går före och inte att få utrymme till att störa eller busa och att en sådan situation ska ta upp stora delar av lektionen. Annika menar på att hon ofta istället fokuserar på lärandet:

¹⁴⁸ Anna, 2019-05-02

¹⁴⁹ Belinda, 2019-05-03

Vad den stora gruppen ska hinna med och då tar jag inte alltid i alla smågrejor utan går vidare. För jag tycker att annars, de flesta sitter ju där snällt och stilla och väntar på att bli undervisade, jag tycker att jag har ett ansvar gentemot dem att driva undervisningen vidare.¹⁵⁰

Vidare vad gäller utläring till kollektivet menar Berit på att ”tack och lov är det kollektivet som kan följa ‘de här sidorna ska du göra, de här uppgifterna ska du göra’”. Något som de även diskuterar i grupp a, då Anna bygger på problematiken som Annika tidigare lyfte att man riskerar att:

Ifall Antonia är busig och jag hela tiden måste ge negativ uppmärksamhet till Antonia. Att man försöker lyfta det positiva då. För att annars kanske, tappar Annika tråden och så tappar... Så man måste ju liksom göra en avvägning kring beteendet och lektionen i helhet för att det måste vara. Eleverna känner ju fall man inte får ut någonting och fall det inte är intressant, då är det fler som tappar tråden.¹⁵¹

Detta menar hon annars kan uppstå när det är någon i klassen som stör, att man inte kan tillåta den eleven få för stort utrymme då de andra hänger på i så fall. Därför blir det en konflikt i hur man som lärare ska tänka menar hon, det blir svårt för eleverna att lära sig om det inte är lugn och ro samtidigt som det är viktigt att alla inkluderas och får vara en del av klassen och klassrummet, även om det kan vara svårt att inte ryckas med i det.¹⁵² Ibland blir det utmanade:

Det är ju inte alltid man är konsekvent då när man börjar bena i det då vilket är ett problem då man reagerar olika hårt i olika lägen. Men det kan ju bero på hur mycket tid man har att ha tålmodet, att liksom vara så himla pedagogisk och, därför att man, ‘nej men nu är det skarpt läge, vi måste vidare’.¹⁵³

Liknande tankebanor har Britt då hon menar på att hon har en viktig roll redan innan de kliver in i klassrummet, i vissa klasser är det mer betydande än i andra, vad gäller klassrumsplacering: ”om jag är lite slapp och inte noga med klassrumsplaceringen så syns det direkt i hur stämningen och tryggheten blir i klassrummet. (...) Det kan bli stökigt, grupperingar. Ja, som inte leder till en positiv lektion.”¹⁵⁴

Charlotta tycker det är en svår, men viktig, balans mellan eleverna som person och elevernas lärande. Att man ser vad som behövs för att utveckla båda delar, då den ena delen ofta påverkar den andra. Samtidigt som det är viktigt att särskilja på dem,

Charlotta: exempelvis om du har en elev som utmanar väldigt väldigt mycket, kanske till och med verbalt kränkande så ska man fokusera på lärandet och också som en positiv sak. Så att man inte slår ihop de sakerna utan att man kan se skillnaden. Ja, just eleven själv det den gör och dess lärande.

Carola: Att de målar upp en bild av att en viss skola är dålig, man har det tufft med socioekonomisk bakgrund och liknande men det behöver inte alls vara detsamma som att elever inte lärt sig något och kan prestera på det kunskapsmässiga. Och det har man exempel på lärare, allt oftare börjar lärare anonymisera prov för att just kunna särskilja på de här två. Att den yrkesetiska principen kanske är svår och inte så naturlig för alla.

(...)

¹⁵⁰ Annika, 2019-05-02

¹⁵¹ Anna, 2019-05-02

¹⁵² Anna, 2019-05-02

¹⁵³ Anna, 2019-05-02

¹⁵⁴ Britt, 2019-05-03

Charlotta: Ifall man har en elev som har svårt med lässtrategier och läsning överlag men så är det en väldigt härlig person och framåt, så gäller det att skilja på dem och agera etiskt och likvärdigt att man ser lärandet i bedömandet och inte personen i bedömningen.

(...)

Charlotta: rubriceringen, att det står eleven alltid i centrum. Då är ju frågan om det är eleven som står i centrum eller lärandet. För då får man någonstans skilja för att sätter man eleven i centrum kan man också koppla det till samhällsuppdraget så att även en utveckling för personen, att det ska finnas ett välmående hos eleven. (...) Det finns något diffust kring vad det är som faktiskt ska vara i centrum.

Carola: det blir en stor tolkningsfrihet för skolledare, exempelvis om en skola har problematik med den sociala kulturen, då blir ”eleven i centrum” kopplat till att lösa den sociala aspekten. Medan i en skola som inte har den problematiken hamnar fokus vad gäller ”eleven i centrum” att utveckla lärandet. Det ligger på ledningen att styra.¹⁵⁵

Carin berättar om en kollega som sagt att för lärare är: ”huvudfokus att vi kanske ska skita lite i hur dom mår (eleverna) men snarare fokusera på resultat och kunskaper.” Carin nyanserar lite vad hennes kollega sagt genom att lyfta att hon tror att det snarare var att det lätt blir fokus på annat, vad gäller känslor osv, som stör resultaten i skolan.¹⁵⁶ Jag upplever att det låter lite på den läraren som att hen är lite trött på delen som handlar om att stödja elevens personliga utveckling och istället bara vill fokusera på kunskapsstillväxten. Vilket inte stämmer så bra in på principen, extra alarmerande är det kan jag tycka då läraren i fråga uttrycker sig explicit om att ”skita i” hur eleverna mår.

Belinda menar att läraruppdraget får olika betydelser lite beroende på vilken årskurs de går i, här är man väl mer en coach ”speciellt ni som har nior, vad gäller vad som blir nästa steg. Vad man ska prioritera för att ´du ska ju göra det valet´. Vad gäller gymnasievalet eller valet i livet, att man ger dem lite coaching.”¹⁵⁷ Något som Berit håller med om: ”Ja, och säga att det är okej att ha e i mitt ämne, även om man försöker prata upp sitt ämne och elda på dem. Man behöver inte ha jättebra betyg i alla ämnen, och inte i mitt heller.”¹⁵⁸ Här kan man tydlig se hur de sätter elevens personliga utveckling i fokus.

5.5.2. Skydda eleven mot skada/kränkning och trakasserier

Britt menar att det är utmanande att skydda elever mot skada, kränkning och trakasserier i hennes roll, då hon upplever att de (lärarna) och eleverna inte behandlar varandra med respekt alltid. Att ”eleverna vet bara sina rättigheter, då närmar man sig den trycka till-positionen.”¹⁵⁹ Detta när inte eleverna verkar känna till vilka skyldigheter de har dels gentemot varandra, dels gentemot läraren samt lektionen/ämnet.

Det är något som grupp b diskuterar, Berit undrar om de andra inte tycker det är jobbigt när det finns provocerande elever i klassrummet: ”om man säger, kränker ni aldrig dem? Eller förstår ni vad jag menar. (...) När man säger till när man kanske blir så arg att man skriker.”¹⁶⁰ Vilket Britt håller med och menar på att lärare inte är perfekta och hon har satt elever på plats ”så det skriker

¹⁵⁵ Samtal mellan Charlotta och Carola 2019-05-08

¹⁵⁶ Carin, 2019-05-08

¹⁵⁷ Belinda, 2019-05-03

¹⁵⁸ Berit, 2019-05-03

¹⁵⁹ Britt, 2019-05-03

¹⁶⁰ Berit, 2019-05-03

om det” där hon gått över gränsen. Britt fortsätter med att berätta om en incident då det var en elev som hon bad lägga undan telefonen, vid tre tillfällen. Lektionen innehöll ett praktiskt moment så det var redan ganska högljutt och toleransnivån var redan på gränsen för läraren. Den tredje gången sa hon till eleven:

Är du inte rätt funtad. Och de förstår inte vad jag säger, de vet inte vad ordet rätt funtad är. Men jag sa ju faktiskt det för att trycka till eleven. Och det här störde sig några på bland eleverna, vilket jag inte förstod just då. Men det gick den vändan. En vända hem, du vet det var sådan irritation från både föräldrar och elever för just det uttrycket.¹⁶¹

Detta är ett av få konkreta exempel på när en av informanterna bröt mot principen att sätta eleven i centrum som lyftes i samtalen. Dock kan det vara svårt att avgöra, som Colnerud kom fram till i sin undersökning, var gränsen går mellan att skada en elev och att vad en elev bör lära sig hantera. Dock var detta inget som lyftes i intervjun, en reflektion kring om det var okej att agera som hon gjorde eller inte, utan det lyftes som ett exempel. Överlag kan jag tycka att man tar ganska lättsamt på att man har kränkt elever och att man går över gränsen ibland, i samtalet upplevde jag inte direkt någon ånger utan det var mer som att det tyvärr var en del av arbetet.

Under rubriken hur lärare arbetar med yrkesetik (5.3.2) lyfte jag hur vissa såg på vikten av psykiskt välmående för att kunna upprätthålla yrkesetiken, här lyfts ett exempel på när Charlotta diskuterar kring det men snarare i form av att sätta eleven i centrum:

För att upprätthålla sin yrkesetik, att inte bli allt för emotionellt engagerad i elever. Att känna att jag inte blir besviken på den här eleven, jag blir inte arg så jag får adrenalinpåslag på den här eleven, det är saker jag tar fram ur min verktygslåda istället för att visa det. Så att man inte blir person, utan att man är i sin profession. För ens egen skull. Faktiskt. Kanske inte elevernas. Jo för elevernas också, för det är när du får adrenalinpåslag som du kan gå över gränsen till exempel.

Bella lyfter problematiken med vad som sägs när lärare inte är närvarande, exempelvis i korridoren. Hon menar att: ”i ett klassrum är det en helt annan sak när man ser och hör dem. Men i korridoren är det jättesvårt.”¹⁶² Detta är något som även Britt berättar om att de sett i likabehandlingsenkäten då elever tar upp olika platser där de upplever det jobbigt att vara och ställen där lärare inte ser vad som händer. Det är exempelvis vid ombytet i idrottshallen, olika delar av korridoren eller att gå på toaletten med oron att någon ska se eller höra dem. Det är svårt att veta hur de ska hantera det menar hon på.¹⁶³ Charlotta är inne på samma tankegångar att det enligt henne troligen är så att: ”man från vuxna tror jag den etiska principen hålls ganska stenhårt. Men att skydda elever från andra elever, det är ju asutmanande.” De lyfter här en problematik kring svårigheterna med att upprätthålla yrkesetiken då de inte är närvarande, vilket av förklarliga skäl är svårt, då de inte är närvarande.

Berit lyfter att det gäller att individanpassa, ibland är det svårt då det till exempel finns de elever som inte alls bryr sig om ifall en lärare säger högt att en elev ska ha omprov medan det inte alls är likadant för någon annan. ”Vid omprov att man inte säger ”du och du ska ha omprov” inför de

¹⁶¹ Britt, 2019-05-03

¹⁶² Bella, 2019-05-03

¹⁶³ Britt, 2019-05-03

andra då. Det kan vara kränkande för någon, någon struntar fullkomligt i det ”jag har omprov och när är det?” och vrålar ut det.”¹⁶⁴

Att ha koll på fysisk skada är något som är extra viktigt för NO-lärare menar Belinda, eller det finns en extra risk när de är i en kemisal exempelvis. Det är viktigt att de följer beskrivningarna och att de har glasögon samt tänker på övriga ordningsregler som kanske är extra viktiga just där. Det finns elever som utmanar detta och då är det extra viktigt att ”vara längst fram på något sätt och ha full koll med tentaklerna och känna av i gruppen, vilka det är som kan vara i den riskgruppen.”¹⁶⁵

Britt lyfter en annan aspekt vad gäller att skydda eleverna, då det ibland pratas högt om elever mellan lärare i personalrummet, vilket inte är bra då det ibland kan vara personer där som inte tillhör lärarkåren. Ibland funkar det bättre och ibland sämre, då brukar rektorn komma in och påminna dem om att det kan vara oetiskt.¹⁶⁶ På tal om vem som har ansvar för att upprätthålla yrkesetiken lyfts här ett exempel på när det blir tydligt vem som har ansvaret, enligt informanten.

Något som gjort det svårare att skydda eleverna menar Carola är de olika digitala verktygen som eleverna har att tillgå. ”Ofta griper lärare in när det redan är för sent.” Då blir det svårt för läraren att hantera situationen när den inte känner till vad som hänt.¹⁶⁷

Vidare så beskriver Carin en typiskt vanlig situation där en elev kan säga:

”Carin säg till honom, eller henne, de sa det här”, med glimten i ögat, och då ska jag, det var ju inte okej, det måste jag markera. Men samtidigt, tog du så illa åt dig av det när du skrattar samtidigt? Fast jag bör ju säga till ändå. (...) Det tycker jag är svårt, att vara den här rättskiparen.¹⁶⁸

Berit är inne på samma tankegång då hon menar att:

man försöker vara glad och trevlig å skämtsam och man pratar och det slängs ju lite hit och dit, och sen helt plötsligt om man nu som du sa, man va där uppe på nivå (referens till situationen då Britt frågade om en elev var rätt funtad). Då är man helt plötsligt inte vatten värd, då ska alla föräldrar hålla på att ringa och så. Fast man då några minuter innan har skojet.¹⁶⁹

De upplever att det är en svår balans mellan den professionella lärarrollen och den mer personliga och privata rollen. Något som även Holmgren diskuterade kring i sin avhandling då han pratar om ämbetsdräkten som kan tynga läraren.

Vad gäller att skydda eleverna diskuterade grupp a det i stor utsträckning:

Annika: Det är väldigt utmanande tycker jag. Det får vi kritik för ofta, från eleverna att vi inte säger till. ”Ni säger inte till när ni hör dåligt språk”, det hörde jag på elevrådet senast förra veckan. ”Ni säger till om mobilerna men inte när någon svär åt någon annan eller använder grovt språk.” Och då blir jag ledsen.

¹⁶⁴ Berit, 2019-05-03

¹⁶⁵ Belinda, 2019-05-03

¹⁶⁶ Britt, 2019-05-03

¹⁶⁷ Carola, 2019-05-08

¹⁶⁸ Carin, 2019-05-08

¹⁶⁹ Berit, 2019-05-03

Amanda: Och jag också, eftersom man gör det. Man gör det hela tiden

Annika: Ja, mmh. Ja, men jag kanske, då gör jag det kanske för lite, jag försöker men ja. Det är svårt att hinna med det. Man har fokus på sitt ämne. Men de upplever det så, och det är hemskt. Och då är de ju inte trygga i skolan, säkra i skolan liksom.

Vidare menar Anna att det kan vara svårt med elever som hon försökt få hjälp till av andra former men att det inte blivit så och eleven har inte heller ansträngt sig och behandlar inte de övriga i klassen med respekt. Då tycker hon det är svårt, ibland är det som att eleven inte förstår att hon menar allvar förrän det blir riktigt skarp markering från läraren, även om det inte är riktigt etiskt.¹⁷⁰ Annika håller med: ”man måste skrika lite ibland.”¹⁷¹ Det handlar även om att visa för övriga klassen att det inte är okej att bete sig på ett visst sätt menar Anna. Även om hon inte vill gå åt för hårt så händer det någon gång per år:

som man får bli riktigt, riktigt, gå över, det som man sänker så här skulle jag inte velat att det blir. Men när man gjort det en gång, blir det som att då utmanas man inte heller till att behöva göra det fler gånger. Men det är ju väldigt viktigt att eleven som man har blivit jätteförbannad på, efteråt att man förtydligar efteråt att man säger ”förstår du vad det var som hände nu?”

Hon menar att det även är viktigt att återkoppla till kollektivet att hon blev jättearg och att det kanske inte är okej, men nu blev det så och att hon nu inte längre är arg.¹⁷² Annika menar på att det inte är helt olikt hur hon gör hemma med sina barn, att det hör till uppfostran av barn att sådant sker. Man blir arg på eleverna och det är okej, men att man förklarar det för dem.¹⁷³ Här kan man se en tydlig reflektion på samma sätt som det Colnerud lyfte om gränsen mellan att skada en elev och att uppfostran eleven. Här tycker jag att man kan se en viss skillnad mellan grupperna, där grupp a sticker ut lite, framförallt i förhållande till b. Där de mer lyfter att vikten av att återkoppla till eleven och klassen medan man i grupp c snarare diskuterade kring vikten av att få skälla och nästan ”tillåtas” kränka eleverna.

5.5.3. Extra anpassningar

En aspekt som kom upp när eleven i centrum diskuterades var hur man som lärare ska prioritera sin tid. Anna menar att de innan intervjun diskuterade nationella proven och att det var en elev som skulle må bra av att ha en lärare vid sig under skrivningen. Då fick hon välja om hon skulle prioritera att ställa upp och vara där för den enskilda eleven eller om hon skulle göra det hon faktiskt skulle göra, rätta prov. Det är en svår balansgång, i detta fallet föll valet på att hjälpa eleven, vilket det ofta blir. Dock är det paradoxalt menar hon då man samtidigt hamnar efter i rättning till ens egna elever.¹⁷⁴

Extra anpassningar är något som kommer på tal när jag lyfter principen: ”eleven i centrum” för grupp b. Bella menar på att: ”Det kan vara en sådan grej att vi har koll på våra extra anpassningar, att alla eleverna får de förutsättningar de behöver. Man ställer inte en fråga till den eleven som tycker det är jättejobbigt exempelvis.” Britt instämmer: ”Som Bella säger, så anpassar man sig efter

¹⁷⁰ Anna, 2019-05-02

¹⁷¹ Annika, 2019-05-02

¹⁷² Anna, 2019-05-02

¹⁷³ Annika, 2019-05-02

¹⁷⁴ Anna, 2019-05-02

eleverna vad gäller prov, lärandesituationer, särskilt stöd utifrån deras behov. Vi har det inbyggt i organisationen och om man inte sköter det så hörs det och syns.”¹⁷⁵

Antonia menar på att extra passningar gäller för mer än bara vad gäller ämnet och kunskaper:

samma sak är det ju också med konflikter och tillrättavisningar, där svarar de på olika sätt också. Vissa behöver ju större tydlighet, vissa kanske man kan vara mjukare mot osv. Och där är det ju hela tiden balansgång också i ett klassrum för du har fokus från 24 andra. Som ser vad du gör, hur du agerar så att det är en konflikt man får brottas med där hela tiden.¹⁷⁶

Detta är något som Annika också känner igen sig i: ”Ja, det gör man ju. Mer eller mindre omedvetet. Vissa kan man mer eller mindre bara höja på ögonbrynen åt och andra får man lite mer.”¹⁷⁷ De menar att det hela tiden sker en individanpassning även i det sociala bemötandet och att det får individuella konsekvenser. Något som Holmgren lyfter då han diskuterar kring hur varje möte i skolan ger en moralisk konsekvens.

Vad gäller extra anpassningar så är det viktigt menar Berit på att det inte bara är de man fokuserar på, som har extra anpassningar. Utan det kan även vara om någon ligger efter i en uppgift eller ett ämne då får man prata med dem lite extra menar hon på.¹⁷⁸

Sammanfattningsvis kan man se att det är komplext att sätta eleven i centrum då det ofta uppstår konflikter i förhållande till det ställningstagandet. Det kan vara att det blir en konflikt i att låta kollektivet få den utbildning och lektionstid de har rätt till samtidigt som man behöver sätta en annan elev i centrum och låta den eleven uttrycka sig på sitt sätt och ge den tid och respekt för den egna individen. Det kan även bli svårt att förhålla sig till alla extra anpassningar som sker, kanske inte de stora och tydliga, så som att någon har extra anpassat schema, men istället när det sker mer implicita extra anpassningar som att någon får sitta med telefonen under lektionen då den eleven sköter det bra, men inte kollektivet. Vad gäller att skydda eleverna mot skada och kränkningar/trakasserier delas diskussionen upp till att handla om att skydda dem från sig själv som lärare och att skydda dem från andra elever, där båda blir svåra att upprätthålla.

6. Slutsats och diskussion

I detta kapitel kommer generella uppfattningar i undersökningsdelen uppmärksammas. Analys av resultatet och svar på frågeställningarna är det som först redovisas. Därefter kommer resultatet ställas mot uppsatsens två inledande kapitel. Vilket innebär att jag kommer lyfta informanternas utsagor i förhållande till vad andra forskare inom samma område säger, i samband med det sker generella reflektioner kring studien. Därefter kommer möjliga frågor och infallsvinklar för framtida forskning.

¹⁷⁵ Britt, 2019-05-03

¹⁷⁶ Antonia, 2019-05-02

¹⁷⁷ Annika, 2019-05-02

¹⁷⁸ Berit, 2019-05-03

6.1. Undersökningens resultat

När lärarna fick chansen att explicit svara på frågan vad yrkesetik är var det inte alltid helt lätt för dem att komma fram till vad det var, några lyfte ordet trygghet, någon myndighetsutövande. Det blev en avvaktande diskussion där jag som moderator upplevde en viss osäkerhet kring just den här frågan. Vilket också stärktes av en av informanterna som menar på att det är lite *flum flum*. Visserligen lyftes att yrkesetik handlar om att visa professionalism och professionen i sig, även om det kanske inte riktigt handlar om yrkesetik är det anledningen till att det lyfts i undersökningen. Även om jag kommer förbli neutral i frågan så kan man uttyda av resultatet att det minst sagt kan upplevas som lite flum, det bildas inte direkt någon konsensus även om jag inte skulle påstå att någon hade ett svar som var direkt fel.

När de diskuterade kring lärares samhällsuppdrag framkom det att det önskas tydlighet i yrket. Tydlighet var något som mer eller mindre alla informanter söker och i viss mån saknar. De menar på att det inte är så lätt att veta vad som egentligen ingår i deras uppdrag som lärare, än mindre vad som ingår i deras samhällsuppdrag. Vad gäller fostran så var det främst enligt grupp c som det upplevdes som ett stort och tufft ansvar och inte alltid önskvärt, framförallt från en som upplevde det som verkligen betungande när en elevs förälder la över allt ansvar på henne. En anledning skulle kunna vara att när man är relativt ny i yrket kanske man inte riktigt är beredd på att läraryrket innebär en hel del fostran, även på högstadiet. Alternativt kan det vara en faktisk skillnad på skolorna att det kanske inte är lika betungande på skolan där grupp a och b arbetar. Det diskuteras kring hur mycket styrning det egentligen ska vara från statligt håll. Ett par av informanterna önskar att det skulle vara mer uppstyrt från Skolverket medan vissa motsätter sig det. Två äldre informanter poängterar att läroplanen har medfört att det blivit mer styrt/kontrollerat. Vilket är positivt i bemärkelsen utbildning. Vidare diskuteras det i två av tre grupper kring yrket i sig, och statusen för lärare. Dels hur man som lärare förhåller sig till andra, vårdnadshavare, ledning till exempel och att det troligen skulle bli lättare om yrkesetiken var tydligare för alla inblandade, då vissa upplever att det bara är läraren som har en massa skyldigheter. Dels hur statusen på läraryrket ska kunna höjas för att därigenom få en bättre arbetsplats och bättre kvalitet, där en menar på att genom det skulle man även kunna få en bättre relation till ovan nämnda men även media exempelvis. Fler skulle lita på lärare och det är någonstans det som mer eller mindre alla informanter lyfter i deras utsagor, de vill att samhället ska lita på dem, att de är autonoma.

För att kunna upprätthålla yrkesetik är det en ganska stor fördel att känna till vad yrkesetiken är och ha en klar och tydlig yrkesetik att förhålla sig till och följa. Under samtalen visade det sig att det är något som de inte har superkoll på samtidigt som den tolkas väldigt brett. Detta var något mer eller mindre alla önskade att de hade mer kunskap kring och fler samtal kring. Det är ingen av dem som diskuterar yrkesetik explicit. Däremot menar de att de diskuterar med sina kollegor utifrån eleven i centrum och de andra principerna implicit, men inte uttryckligen i form av yrkesetik. Detta tror jag kan påverka det som informanterna eftersökte från alla som är involverade i skolan, tydlighet. Då det är svårt att diskutera kring och förhålla sig till något som man inte har någon riktig koll på.

Vad gäller upprätthållandet av yrkesetiken i förhållande till kollegor framkom det att det till stor del berodde på situation. När det är en situation som gäller upplägg av det pedagogiska arbetet snarare

än något annat är det lättare att ta upp det med en kollega. Till exempel om en elev kommer och berättar om att en annan lärare har gett dem för mycket läxor eller att det är för högt tempo så upplevs det inte som särskilt svårt eller utmanande att säga ifrån. Däremot vad gäller etiska övertramp skiljer sig grupperna åt lite, i en av grupperna var det ett par av informanterna som var väldigt mån om eleverna och påpekade att de är ju bara barn och att man därför har en skyldighet gentemot barnen. Just den åsikten var det ingen som ifrågasatte, i någon av grupperna, men jag upplevde en större skepticism i grupp b, eller en reservation. Dels vad gäller att det inte alltid är att man kan lita på eleverna, då de kan ha en tendens att överdriva situationerna, dels att de inte upplever att det är deras ansvar att gå och säga till en annan lärare att den har gjort fel, utan det är snarare ledningens eller rektorns ansvar. Tankarna om att det är rektorns ansvar var delat i alla grupper. Något som också lyftes av ett par informanter var att upprätthålla kollegialiteten, att det är viktigt att stå upp för varandra, med avsikt om att känna sig trygg att man kan fela som lärare också och att man då inte vill behöva känna sig utsatt av sina kollegor, eller ledningen. Två informanter beskriver däremot situationer där lärare går in och säger ifrån till sina kollegor, vid båda tillfällen är det i syfte att stötta eleverna, men även att coacha lärarna genom få dem att tänka på vad dem säger och istället ta sig an eleverna med lågaffektivt bemötande istället för att vara aggressiva.

I undersökningen visar det sig att lärare uppskattar när man kan ta till extrahjälp i form av antingen kollegor, resurscentrum eller annan expertis så som kuratorer. Dock lyfter en av informanterna att det vore önskvärt och bra om det inte var så mycket prestige inom yrket och att man vågade använda sig av andra hjälpinsatser i skolan, både för sin egen del men även för elevernas skull. Detta tror jag kan stå i relation till en önskan om statusen kring yrket, att lärare önskar att bli mer respekterade och få högre status och att de kanske därav inte vill visa sig ”svaga” genom att ta in hjälp. Vidare lyfter de även att de önskade att man la mer tid på att lyfta de goda lektionsexemplen när de har ämneslagsträff snarare än att diskutera städning och andra praktiska åtaganden.

Att ta till sig forskning och beprövad erfarenhet som lärare var något som de flesta ställde sig positiva till, dock höjde några av informanterna ett varnande finger för att hoppa på alla trender som kommer inom skolan. De menade att det är viktigt att vara kritisk till forskning och välja ut det som passar ens elever bäst. En klar majoritet av informanterna menade också att detta var något man efterfrågade mer av. Även här sågs tidsaspekten som största anledning till att detta inte sker i större utsträckning. Ledningen har ett ansvar för att låta lärarna få den tid de behöver för detta, där blir det snarare att man hoppar på vad som är trendigt inom skolvärlden just nu. Där IT får störst fokus just nu.

Den princip som berördes mest var eleven i centrum, både när vi diskuterade kring den principen men även som något man pratade om i allmänhet, som något självklart. Däremot var det ofta i mening att det var eleverna som skulle få uppmärksamhet, snarare än centrum. Även om de är lika så är det ändå en klar skillnad, då jag menar att de lyfts även i sammanhang där det egentligen är andra principer som framhålls men att de använder eleven i centrum som ett samlingsbegrepp för när de pratar om ansvar för elever i allmänhet.

I undersökningen framkommer ett dilemma som lärarna ofta ställs inför och det är hur de ska hantera lärandet för individen kontra kollektivet. I en av grupperna lyfter de problematiken i att det är svårt att veta hur de ska göra när en elev stör undervisningen. Ska de ta tag i den uppkomna situationen och reda ut den på bekostnad av kollektivets rätt till utbildning? De önskar att de skulle ha mer tid och möjlighet till att ta konflikten. Dock landar de ibland i att de försöker återgå till undervisningen så snabbt som möjligt och alltså struntar i att ta tag i konflikten vilket jag kan anse vara oroväckande. Detta gör också att det ibland blir att man går över gränsen och säger till eleven på skarpen, även om det kanske inte är helt okej att göra så menar de ändå att ibland behövs det en rejäl utskällning för att eleverna ska förstå att de menar allvar. Det senare är kanske en följd av att de inte tar tag i konflikten från start?

En av informanterna upplever att rubriceringen "Eleven alltid i centrum" är problematisk, då hon tycker det då är svårt att veta om det är eleven eller lärandet som ska stå i centrum. Då det finns en klar skillnad mellan individen som person och dennes prestation. Det är något som är viktigt att skilja på menar hon, tankar som hon får medhåll för från de andra i grupp c.

Att kränkning av elever sker är något som alla lärare lyfter, några menar på att det ibland är svårt att som lärare hålla sig inom ramen för vad som är okej när det gäller provocerande elever. Det upplevs också att det skulle kunna gå att undvika om eleverna visade större respekt för lärarna och respekterar de skyldigheter som eleverna har i ett klassrum. Det är även viktigt att som lärare kunna hålla sig i skinnet och inte bli allt för emotionellt engagerad annars blir det svårt att kunna upprätthålla principen om att skydda eleven. En annan aspekt att ta hänsyn till är att det är svårt att skydda eleverna från varandra vid ställen där lärare inte är närvarande, omklädningsrum, toaletter, områden på skolan som är lite gömda, på sociala medier och mobila kommunikationsenheter. En av informanterna upplever att det inte finns någon som är oetisk på skolan, samtidigt som informanten senare själv ställer frågan till gruppen om det bara är hon som ibland kränker elever som är provocerande. Vilket är motsägelsefullt, om hon inte menar att hon är den enda på skolan som ibland kränker elever. Vilket jag inte uppfattade det som, utan snarare kan det ha att göra med att personen inte är riktigt införstådd i vad en kränkning är, eller om hon inte ser en sådan handling som något oetiskt.

Det kan vara en slump men det är bara deltagare från grupp a och b som lyfter extra anpassningar för elever. Det kan bero på att i den tredje gruppen är alla relativt nya i arbetet vilket gör att man kanske har nog med att komma igång med arbetet i stort och inte kan se till alla extra anpassningar och behov, men det är inget som jag tar stöd i utifrån empirin. Vad gäller extra anpassningar menar de att det verkligen är ett sätt att sätta eleven i centrum, att göra så att varje individ får den hjälp de behöver. Inte bara vad gäller ämnet i sig men det kan också vara vid tillrättavisningar samt att ha en balansgång och medvetenhet kring att vissa elever kan man behandla på ett sätt, men så går det inte att vara mot några andra.

6.2. Resultatet i relation till bakgrund och tidigare forskning

Undersökningens resultat bekräftar de tankar som Colnerud har utifrån ett internationellt perspektiv, då omsorg är i fokus. Omsorg för eleven men också omsorg för yrket och upprätthållandet av lärares autonomi. Däremot finner jag en tydlig skillnad då grupp a mer lyfter omsorg för eleverna medan grupp b snarare lyfter omsorg för sitt yrke, ämne och profession, alltså lärares autonomi. Medan grupp c blir något av ett mellanting, de har både fokus på eleven och sin egen roll, men också omsorg för att de själva ska klara av yrket. I många fall för elevernas skull visserligen. Så även vad gäller tankarna kring de moraliska konsekvenser lärares makt kan innebära och omedvetenheten kring detta. Det är sällan någon lärare lyfter de konsekvenser deras handlande kan medföra, positiva som negativa. Utan det är mer situationerna i sig som de lyfter och vad anledningarna till handlandet är.

Colnerud diskuterar kring problematiken som lärare möter i att stå upp för sin moraliska kompass i relation till sina kollegors då det lätt blir att de kompenserar för det kollegiala trycket. Att det skiljer mellan lärare framkommer även i studiens resultat då det går att se hur de olika lärarna pratar om hur de ser på det kollegiala trycket. Där vissa säger ifrån och rent av coachar varandra när det behövs, medan andra inte vågar säga ifrån till sina kollegor även om det de ser/hör står i motpol till den egna moraliska kompassen.

Att veta hur man ska tolka sitt uppdrag i relation till både institutionen och eleverna påverkar lärare i sina beslut enligt Colnerud, detta är något som syns i informanternas utsagor. Vissa ser det som en skyldighet att stå upp för eleverna när de ber om det, medan andra lärare snarare menar på att det inte ingår i deras uppdrag att vara dem som tar tag i det. Campbells tankar om att lärare utför handlingar som ibland är mer för chefers och kollegors skull framkommer i resultatet, då vissa av informanterna menar på att enda gången som de fördjupar sig i exempelvis vetenskapsbaserad bildning är när ledningen ger dem det i uppgift. Ibland påverkas de även av ledningen när de tvingas hoppa på någon ny trend som de själva kanske inte tror på men ledningen vill genomföra.

En viktig aspekt som Colnerud lyfter som speglas även i resultat är tydlighet. Tydlighet i vad yrkesetik innebär och hur den tillämpas. För yrkesutövarna, samhället samt klienterna är detta något som är viktigt att diskutera kring och borde ligga i allas intresse av att känna till. För att det ska kunna uppfyllas krävs det även att man tar sin yrkesetik på allvar, vilket Beauchamp och Childress menar på är en grund för hela yrkesetiken. Det verkar svårt att kunna ta något på allvar till 100 % om det inte finns en tydlighet kring vad det egentligen är, därav behovet av att tydliggöra yrkesetiken.

I Colneruds avhandling kom hon fram till att det är svårt att veta var gränsen går för att skydda eleven och samtidigt låta den lära sig att uthärda och hantera viss form av skada. Detta är något som återkommer i resultatet då vissa informanter lyfter de gånger då de vet att de går över gränsen för vad som egentligen är okej men att de menar på att det verkar som att det behövs för att eleverna ska kunna lära sig fungera i klassen och lära sig lite var gränsen går för vad som är okej att göra även för dem. Rätten till självbestämmande är också något som aktualiseras i utsagorna då lärare tar ställning och säger till eleverna att de inte behöver sträva mot högsta betyg i deras ämne, det är okej att ”bara” få ett e till exempel. Likaså med rättvisepincipen där det är svårt att veta för

lärare ibland hur de ska göra med sin tid, men då lyfter en att det är viktigare att sätta eleven i centrum än att rätta prov, vid det specifika tillfället. Här snuddar resultatet på att bekräfta Campbells tankar om att lärare är så pass omedvetna om de moraliska konsekvenser som deras handlande kan få, både i positiv och negativ bemärkelse. Även om jag inte upplever att det finns en ovilja, snarare verkar lärarna vilja lära sig mer om yrkesetik. Därigenom skulle de även kunna lära sig mer om de konsekvenser deras handlande kan få.

Holmgren lyfter problematiken kring en ämbetsdräkt som påverkar relationen mellan lärare och elev. Detta är något som visar sig i resultatet då ett par av informanterna menar att det är svårt att veta när det är skoj mellan eleverna eller allvar, samt att det är svårt som lärare att veta var man kan lägga nivå då de upplever att man en stund kan skämta och vara avslappnad med eleverna men helt plötsligt vänder det och då är man inte värd något som lärare. Precis som Irisdotter Aldenmyr m.fl. är inne på vad gäller att yrket är ett tvådelat yrke där rollen som medmänniska samverkar med rollen som professionell yrkesutövare.

Vissa lärare lyfter att de ibland sätter dit en elev för att då går det kanske upp ett ljus för eleven. Inom läkaretiken förespråkar Beauchamp och Childress tanken om att göra något för "the greater good", dock är det alltid med tanken om att en liten skada väger upp för att då kan man rädda något större. Man skulle kunna hävda att det är just det som lyfts fram i resultatet, dock anser jag inte att man har medvetenheten om att det kan vara etiskt att trycka till dem för då kan de lära sig något som sedan gör att eleven antingen uppför sig bättre, mår bättre eller att man skapar ett bättre klimat i klassen. Det är lite som Holmgren är inne på, lärarna är inte alltid medvetna om att det är etiska värden som lyfts och som hamnar i fokus vid sådana situationer.

Även om de yrkesetiska principerna framtofs av yrkessamma lärare och övriga experter inom området som Hartman och Irisdotter Aldenmyr lyfter, visar resultatet att de inte är helt lätta att tolka och förstå. Det framkommer att de kan tolkas på olika sätt och informanterna förstår inte alltid vad som menas med dem. Det visade sig ibland att informanterna ändrade uppfattning kring vad de olika principerna innebar och hur de såg på dem under samtals gång.

En annan aspekt som bör lyftas är professionsfrågan. Även denna uppsats visade att detta är något som är väldigt väsentligt för lärare då ett par diskussioner tenderade att gå in på att prata om en mer allmän diskussion kring professionen och lärarrollen i stort snarare än yrkesetik. Jag upplever att det för vissa informanter var skönt att få "prata av sig" om sitt yrke och lyfta allmänna diskussioner kring vad de tycker kan bättras och vad som kan vara jobbigt i yrket. Exempelvis som när diskussion kring journalister lyftes, då upplevde jag att det kanske snarare var ett sätt att säga att lärare är trötta på att få höra så mycket negativt om sitt yrke än att det påverkar deras yrkesetik.

Orlenius och Bigsten lyfte vikten av att kunna ha ett yrkesetiskt språk och att kunna prata om olika situationer som uppstår i yrket och även kunna benämna dem i etiska termer. Detta var något som jag fann en avsaknad av. Det må hända att jag inte är en expert på området, även om jag anser att min inläsning av etik och yrkesetik har gjort att jag känner mig bekväm på området, men jag upplevde att det inte var särskilt ofta som man använde sig av ett yrkesetiskt språk. Det kanske inte är så konstigt heller då den allmänna uppfattningen var att man hade mött yrkesetiken i liten utsträckning och i många fall för länge sedan, antingen under sin högskoletid eller när införandet

av de yrkesetiska principerna skedde 2001. Dessa tankar stärker även Orlenius och Bigsten när de menar på att intresset för de etiska riktlinjerna varit måttligt och inte heller kända för en majoritet av verksamma lärare.

Undersökningen som genomförts visar på, enligt mig, att något liknande det Beauchamp och Childress skrivit skulle behövts inom lärares yrkesetik, utifrån flera perspektiv. Dels då det är svårt att tyda de yrkesetiska principerna, i min inläsning av dem har jag haft svårt att förstå dem eller veta om jag tolkat dem på rätt sätt. Dels framkommer en efterfrågan kring tydlighet vad gäller yrkesetiken, visserligen kan denna otydlighet grunda sig i att många av lärarna är för dåligt insatta i de yrkesetiska principerna. Dels märker jag att informanterna resonerar kring etik och yrkesetiken på väldigt olika sätt, vilket gör det svårt att veta vem som gör rätt eller fel, rent etiskt. Där skulle en liknande handbok kunna fylla en viktig funktion i det dagliga arbetet för lärare.

Överlag anser jag att yrkesetik och principerna är något som bör spridas mer på skolorna. Med tanke på den forskning som presenterats i samband med föreliggande uppsats anser jag att det borde tas extra krafttag från skolans håll att efterfölja den fjärde principen – att upprätthålla lärares yrkesetik. För att detta ska lyckas bör det komma från ledningen och sedan spridas neråt, till lärare, sedan eleverna och slutligen till vårdnadshavarna och samhället i stort. Då det var något som alla lärare var positiva till överlag och önskade att man pratade om mer ofta och systematiskt. Men om det inte kommer från ledningshåll blir det svårare att upprätthålla. Så att alla som på något sätt är involverade i skolan vet vilka rättigheter och skyldigheter man kan förvänta sig från lärarna och därigenom de övriga inblandade. Detta skulle göra uppdraget som lärare tydligare, både för yrkeskåren och för de som tar del av lärares tjänster.

6.3. Förslag på vidare forskning

Även om jag anser att denna studie fyller en kunskapslucka vad gäller yrkesetik inom läraryrket lyfts samtidigt tanken om andra luckor som finns att fylla:

En intressant aspekt hade varit att ta del av hur ledning, i synnerhet rektorer, arbetar för att upprätthålla och kommunicera yrkesetiken. Tillämpar de den själva, eller har de mest ett bevakande uppdrag där de ska se till att den efterföljs.

Det skulle vara av intresse att presentera olika etiska dilemman utifrån praktiska skolsituationer för lärare, enskilt, och låtit dem få beskriva hur man borde agera i de olika dilemnana för att sedan gemensamt diskutera detta i fokusgrupper. På så sätt skulle man kunna se hur olika lärare tänker, om resultat hade skiljt sig nämnvärt eller om de hade haft liknande tankar.

6.4. Avslutande reflektion

Avslutningsvis bör man ta i beaktning att denna uppsats, tillika examensarbete, har sina begränsningar i form av urval och omfång och att jag därför inte ämnar dra några generella slutsatser. Utan studien ger istället en inblick i hur yrkesetik kan ses på. Resultatet påverkas av mina tolkningar av informanternas utsagor, material samt de yrkesetiska principerna. Trots detta skulle jag vilja hävda att man kan se vissa tendenser, vad gäller lärares omedvetenhet kring förekomsten

av etik i skolan och de etiska mötena som uppstår dagligen och vad de moraliska konsekvenserna utav dessa kan innebära.

Om lärarna hade varit mer insatta i yrkesetiken och medvetna om hur närvarande etik är i alla möten i skolan tror jag att det hade kunnat underlätta för lärarna i deras dagliga arbete. Lärarna skulle på så vis ta stöd i sin yrkesetik vilket förhoppningsvis skulle kunna leda till att eleverna mår ännu bättre och får det stöd de förväntas få samtidigt som lärarna skulle må bättre och kunna känna sig trygga i de beslut de tar.

Utifrån vad informanterna diskuterat kan man ställa sig frågan om vem som är ansvarig när det kommer till yrkesetiken och dess upprätthållande. Läraren är ju såklart en av de ansvariga parterna, men finns det fler? Utifrån svårigheter som informanterna lyft, är det rimligt att peka ut andra som har ett särskilt ansvar för yrkesetiken (ex ledning, kommuner, utbildare, skolverk etc.) och på vilket sätt och varför i så fall?

7. Käll- och litteraturförteckning

Böcker:

Anderström, Helena, *Lärares samtal om etik: sociala representationer av etikundervisning på mellanstadiet inom ramen för de samhällsorienterande ämnena*, Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Pedagogik, Karlstads universitet, Licentiatavhandling Karlstad : Karlstads universitet, 2017, Karlstad, 2017.

Barbour, Rosaline, *Doing focus groups*, 1. ed., Sage Publications, Thousand Oaks, Calif., 2007.

Beauchamp, Tom L. & Childress, James F., *Principles of biomedical ethics*, 5. ed., Oxford University Press, New York, 2001.

Colnerud, Gunnel, *Etik och praktik i läraryrket: en empirisk studie av lärares yrkesetiska konflikter i grundskolan*, HLS, Diss. Linköping : Univ., Stockholm, 1995.

Colnerud, Gunnel, *Lärayrkets etik och värdepedagogiska praktik*, Första upplagan, Liber, Stockholm, 2017.

Hartman, Sven G., *Det pedagogiska kulturarvet: traditioner och idéer i svensk undervisningshistoria*, Natur och kultur, Stockholm, 2005.

Holmgren, Anders, *Klassrummets relationsetik: det pedagogiska mötet som etiskt fenomen*, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006, Umeå, 2006.

Irisdotter, Sara, Paulin, Ann & Grönlien Zetterqvist, Kirsten, *Etik i professionellt lärarskap*, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2009.

MacIntyre, Alasdair C. *After virtue: a study in moral theory*. 2. ed. Notre Dame, Ind: University of Notre Dame Press, 1984.

Orlenius, Kennert & Bigsten, Airi, *Den värdefulla praktiken: yrkesetik i pedagogers vardag*, 2. uppl., Liber, Stockholm, 2008.

Tornberg, Gunbritt, *"Bara man ser till barnens bästa": en studie av lärares yrkesetiska överväganden i en skola för alla*, Pedagogiskt arbete, Estetisk-filosofiska fakulteten, Karlstads universitet, Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2006, Karlstad, 2006.

Wibeck, Victoria, *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*, 2., uppdaterade och utök. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010.

Internetlitteratur:

Campbell, Elizabeth, *The ethical teacher*, Open University Press, Buckingham, 2003

Irisdotter Aldenmyr, Sara & Hartman, Sven, *Pedagogisk forskning i Sverige* 2009 årg 14 nr 3 S212-229
ISSN 1401-6788

Kjellberg, Jimmi. *Man kan ju leda en häst till vattnet, men inte tvinga den dricka*": En intervjustudie om
högstadielärares erfarenheter av utmaningar i religionsundervisningen, med särskilt avseende på elever.

[Elektronisk resurs], kandidatuppsats. Jönköping University, School of Communication and
Education, 2017

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Reviderad 2017) [Elektronisk
resurs], Skolverket, 2017. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3813>

Andra källor:

<http://lararesyrkesetik.se/larares-yrkesetik/>

<https://www.lr.se/download/18.3970d67312655469fd580001703/1350672319696/Yrkesetik%20i%20vardagen.pdf>

8. Bilagor

Bilaga I

Syftet med uppsatsen

Genom fokusgrupper vill jag belysa och ta reda på hur rådets yrkesetiska principer syns i praktiken enligt lärare själva samt ta reda på hur de etiskt agerar i olika situationer och framförallt hur de resonerar kring detta.

Varför yrkesetiska principer?

Som lärare tvingas du ständigt till yrkesetiska ställningstagande. Det gäller inte bara i förhållande till elever, föräldrar, kollegor och skolledning utan också i frågor som rör prioriteringar av innehållet i undervisningen, utformningen av utbildningsmiljön och utvecklingen av skolan. Syftet med de yrkesetiska principerna är framför allt att värna eleverna och deras rätt till undervisning av hög kvalitet. I förhållande till eleverna har lärare en maktposition. Genom att vi utvecklar ett etiskt förhållningssätt kan vi balansera de risker som det kan innebära. På så sätt stärker vi också förtroendet för lärarkåren.

Intervjuunderlag – de fyra yrkesetiska principerna:

Eleven alltid i centrum

I sitt arbete sätter lärare eleverna och deras lärande i centrum. Vad innebär det för dig i ditt arbete?

- ”Lärare ska alltid bemöta eleverna med respekt för deras person och integritet samt skydda varje individ mot skada, kränkning och trakasserier.” Finns det tillfällen då detta är utmanande?

- ”Lärare vägleder eleverna till den kunskap som kan hjälpa dem i deras olika val och prioriteringar.” Hur hanterar du och dina kollegor den makt ni har över vad eleverna lär?
- ”Lärare möter eleverna både som enskilda individer och som en del av ett kollektiv. Detta förhållande bidrar till läraryrkets komplexitet och lärare måste finna en balans mellan att se eleverna som individer och som ett kollektiv.” Hur hanterar ni denna balans?

Läraryrket och den professionella yrkesutövningen

Läraryrket bygger på samhällets tillit och fodrar ett stort yrkesansvar.

- ”Lärare arbetar utifrån en vetenskaplig kunskapsbas kring lärande och vidareutvecklar det pedagogiska arbetet enligt aktuell forskning och beprövade pedagogiska erfarenheter.” Hur tar ni del av det aktuella forskningsresultatet inom ert område? Hur delger ni varandra era pedagogiska erfarenheter?
- ”Lärare ska ta ansvar för att utveckla sin kompetens för att kunna bedriva god undervisning och följa den yrkesmässiga och vetenskapliga utvecklingen inom sitt yrkesområde.” På vilket sätt görs detta?

Lärares samhällsuppdrag

Lärare har ett viktigt uppdrag i samhället, att ansvara för kommande generationers grundläggande utbildning och fostran. Detta uppdrag formuleras i skolans styrdokument, såsom läroplaner och lagar.

”Gunnel Colnerud lyfter fram ett speciellt normproblem, den *kollegiala lojaliteten* – dvs. att lärare saknar mandat att lägga sig i sina kollegors arbete. Det är tabu att kritisera en kollega som betar sig oetiskt, exempelvis genom att kränka en elev. Däremot är det betydligt lättare att kritisera och ha åsikter om en kollega som till exempel ägnar extra tid och engagemang åt eleverna. Detta kallar hon *den kollegiala paradoxen*.” Är detta något som du känner igen dig i, vilka tankar väcks hos dig?

Att upprätthålla lärares yrkesetik

För att värna lärarprofessionens ställning och status är det viktigt att alla lärare upprätthåller sin yrkesetik.

”För att värna lärarprofessionens ställning och status är det viktigt att alla lärare upprätthåller sin yrkesetik.” Beskriv utifrån en egen upplevd situation ett dilemma du stått inför.

Bilaga 2

Skriftliga kommentarer – finns det något du vill tillägga exempelvis:

- Något som du vill berätta som inte berördes under samtalet
- Något som du vill understryka som särskilt viktigt
- Något som du i efterhand inte håller med om

Bilaga 3

Samtalssammanfattning:

Hur upplevde jag stämningen och informanterna?

Var genomfördes intervjun?

Uppkom det några störande moment?

Vem tog mest utrymme?

Vilket av de fyra block fick störst utrymme?

Andra tankar som uppkom?

Hur var min roll?